

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 4 (2738)

Пятніца, 24 студзеня 1975 г.

Цана 8 кап.

Л. Гумілеўскі. «Кастрычнік».

ЛЕНИНСКАЙ ДАРОГАЙ

Рука пад казырок узята,
Не па-вайсковаму—прасцей.
Прымае ён парад. Крылаты
Сцяг рвецца ў неба з-за плячэй...
Такім запомніўся мільёнам
Ільіч у грозныя гады

І к пакаленням новым сёння
Прышоў, нязменны, як тады.
Адбіты ў вобразе навечна
Рашучасць, мужнасць, думкі ўзлёт
І ўсмешкі шчырай чалавечнасць—
Цяпло, што плавіць стыглы лёд.

І да яго, заўжды жывога,
Працягнуты мільярды рук.
І род людскі яго дарогай
Працягвае да шчасця рух.

Міхась КАЛАЧЫНСКІ.

КРЫТЫКУ—НА ЎЗРОВЕНЬ ПАРТЫЙНЫХ ЗАДАЧ

Заўтра спэцыялісты тры гады з дня апублікавання Пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы». За гэты час адбыліся значныя змены ў літаратурным жыцці рэспублікі. Часцей пачалі змяшчацца рэцэнзіі і артыкулы на старонках часопісаў і газет, а ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» створана спецыяльная рэдакцыя крытыкі, драматургіі і літаратуразнаўства. У ёй штогод выходзіць шмат кніг як аўтарай сталых, так і тых, хто на крытычнай ніве робіць толькі свае першыя крокі.

Наш карэспандэнт напрасіў загадчыка рэдакцыі крытыкі, драматургіі і літаратуразнаўства, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Веру Сямёнаўну Палтаран расказаць аб тым, што ўжо зроблена і робіцца ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» па выпуску кніг па крытыцы і літаратуразнаўству.

— Леташні год быў плённым для нас. Калі пазалетась з друку выйшла 8 кніг, дык у 1974 годзе ўжо — 11. Але выдавецтвы перш — наперш якасны рост. Пашыраюцца кірункі крытычнай думкі. Тут і гісторыя, і тэорыя літаратуры, і надалёкія праблемы нашай сучаснасці. Прыемна і тое, што з'явілася

крытыка крытыкі. А гэта ўжо сведчыць аб сталасці нашай беларускай крытычнай думкі.

Цікавая «Кніга пра паэзію» Рыгора Бярозкіна. Гэта не толькі крытыка, гэта ў пэўным сэнсе і шлях крытычнай думкі ў рэспубліцы. Аўтар разглядае праблемы развіцця беларускай паэзіі. У зборніку змешчаны работы пра асаблівасці майстэрства Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, а таксама артыкулы пра творчасць Арыадэя Куляшова, Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Аляксея Пысіна і іншых.

Пра сучасную беларускую паэзію піша і Мікола Аронка ў кнізе «Галоўная служба паэзіі». Аўтар звяртаецца да пытанняў псіхалогіі творчасці, чым, на жаль, наша крытыка да гэтага часу яшчэ мала займалася.

Парадаваў сваёй першай кнігай «Свет жывы і блізкі» малады крытык Варлен Бечык. Унутраная праблема зборніка адзначана роздумам аб сувязі літаратуры з жыццём, аб духоўным багацці творчай асобы, аб культуры творчасці і грамадзянскай актыўнасці пісьменніка.

У тэматычным плане сёлета

наша года значыцца 13 выданняў па крытыцы.

Сярод іх зборнік літаратурных нарысаў, артыкулаў, публіцыстыкі народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Мележа. Кніга вызначаецца глыбокім роздумам пісьменніка аб праблемах партыйнасці і народнасці літаратуры, шчырным клопам аб павышэнні ідэяна — мастацкага ўзроўню сучаснай літаратуры.

«Прага духоўнасці» — новая кніга Віктара Каваленкі, які вядомы чытачам як аўтар зборнікаў «Пошукі і здзяйсненні» і «Давер». У ёй адзін з раздзелаў прысвечан сучаснай беларускай крытыцы.

Беларускі крытык Янка Казека ў новай кнізе «Голас часу» разглядае творчасць Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Змітрака Бядулі, Івана Мележа і іншых беларускіх пісьменнікаў. А Уладзімір Калеснік напісаў цікавую кнігу «Зорны спеў», куды ўвайшлі літаратурныя партрэты Максіма Танка, Янкі Брыля, Валяціна Таўлая, а таксама артыкулы пра творчасць маладых беларускіх пісьменнікаў.

Успаміны і біяграфічныя матэрыялы пра Максіма Багдановіча ўвайшлі ў зборнік «Шлях

паэта». Многія матэрыялы публікуюцца ўпершыню.

— Вера Сямёнаўна, калі ласка, пазнаёміце чытачоў «Ліма» з перспектыўным планам на 1976 год...

— Выходзіць вельмі глыбокае даследаванне Алеся Адамовіча «Здалёк і зблізку» — пра станаўленне беларускай прозы, у прыватнасці — рамана. Уладзімір Гіламедаў у кнізе «Упоравен з векам» вядзе гаворку аб сучаснай паэзіі, «Грамадскае сумленне мастака» — гэты зборнік Якуба Усікава ўжо сваёй назвай вызначае кола праблем, якія цікавяць аўтара.

За плячымі народнага артыста СССР, заслужанага дзеяча культуры БССР Рыгора Раманавіча Шырмы складанае і цікавае жыццё. У кнізе «Успамінаў «Песня—душа народа», ён расказвае аб станаўленні беларускай культуры ў былой Заходняй Беларусі, аб росквіце мастацтва пасля верасня трыццаці дзевятага...

Рыгор Бярозкін у зборніку «Звенні» даследуе руска-беларускія літаратурныя сувязі.

Выйдуць таксама новыя кнігі Серафіма Андрэюка «Вывярочы жыццём», Міхася Стральцова «У полі зроку», зборнік успамінаў пра Пятра Глебу «Пясняр мужнасці», кніга Вячаслава Рагойшы «І нясе яна дар», цікавае даследаванне пра пераклады беларускай паэ-

зіі на іншыя мовы.

— І, вядома, па рэдакцыі выходзіць і кнігі пра тэатр, мастацтва!

— Сёлета выходзіць зборнік «Мастак і сучаснасць», прысвечаны выяўленчаму мастацтву, тэатру і кіно. А летась чытачы пазнаёміліся з нарысам дырэктара Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі Леаніда Валчэцкага «Гады, спектаклі, ролі...», успамінамі Паўліны Мядзёлкі «Дарогамі жыцця».

Рукпісы кніг прапанавалі выдавецтву малады мастацтвазнаўцы Вольга Нязчай і Тамара Гаробчанка. У 1976 годзе выйдзе кніга Сяргея Пятровіча «Колас і Беларускі тэатр».

«Абавязак крытыкі, — падкрэсліваецца ў пастанове, — глыбока аналізаваць з'явы, тэндэнцыі і эканамічныя сучаснага мастацкага працэсу, усямерна садзейнічаць умацаванню ленінскіх прынцыпаў партыйнасці і народнасці, змагацца за высокі ідэяна-эстэтычны ўзровень савецкага мастацтва, паслядоўна выступаць супраць буржуазнай ідэалогіі».

Гэтымі высокімі патрабаваннямі і кіруюцца супрацоўнікі рэдакцыі крытыкі, драматургіі і літаратуразнаўства выдавецтва «Мастацкая літаратура» ў сваёй штодзённай рабоце.

ВЫХОЎВАЦЬ ЛІТАРАТУРНУЮ ЗМЕНУ

На адкрытым партыйным сходзе камуністы СП БССР абмеркавалі важнае і надзённае пытанне — «Аб творчай і грамадскай актыўнасці маладых пісьменнікаў». З уступным словам выступіў Максім Лужанін, які выказаў задавальненне з прычыны надаўняга абмеркавання работы пісьменніцкай арганізацыі БССР з маладымі літаратарамі на сакратарыяце праўлення Саюза пісьменнікаў СССР у Маскве і добра ацэніў гэтай работы. Ён адзначыў, што побач з нарадамі і семінарамі, на якіх разглядаецца творчасць моладзі, асаблівае значэнне мае і індывідуальная работа з аўтарам. Але галоўным усё ж заўсёды з'яўляецца патрабавальнасць маладога паэта або празаіка да сябе, усведамленне ім адказнасці перад часам і народам за сваю творчасць, той адказнасці, якую ён прымае, выпраўляючыся ў літаратурную дарогу. Толькі пры гэтай умове менш будзе з'яўляцца чужых і павярхоўных твораў, пазбаўленых грамадскай значнасці.

Мастацкі твор заўсёды звязан з душэўным вопытам пісьменніка. У гэтым плане надзвычай важную ролю адыгрывае біяграфія мастака. Але, як падкрэсліў М. Лужанін, сапраўдная біяграфія пісьменніка гэта не тое, калі нарадзіўся, якую школу закончыў, у якую навучальную ўстанову паступіў і г. д., а тое, дзе быў, што рабіў, што здолеў убачыць, каб потым расказаць людзям аб сваіх назіраннях. Як узор такой біяграфіі, такога лёсу можна прывесці біяграфіі многіх паэтаў ваеннай пары. Іх глыбока эмацыянальныя, праўдзівыя творы напісаны менавіта вайной, пад уражаннем перажытага.

І ў той жа час, як сумна чытаць вершы паэтаў, якія «выдумляюць» сябе, не маюць ніякай пэўнай біяграфіі, навучальнага душэўнага вопыта. За моднай фразай у іх заўсёды чуецца сучаснік.

Герой такіх твораў аморфны, часам нават мещанін па натуре.

Вось чаму вельмі важна для маладога пісьменніка быць у густыні жыцця, «здабываць» сваю біяграфію на заводзе, на будоўлі, там, дзе сапраўдныя справы, сапраўдны герой. І пісьменніцкая арганізацыя павінна ўсяляк памагаць і падтрымліваць менавіта такіх пісьменнікаў, даваць ім магчымасць часцей выязджаць у творчыя камандзіроўкі на перадавыя рубяжы пяцігодкі.

Значную ўвагу ўдзяліў М. Лужанін творчым узаемаадносинам старэйшага і маладзейшага пакалення пісьменнікаў рэспублікі. Малады вучыцца ў старэйшых літаратараў традыцыйна. Чуйна прыслухоўваецца да іх ацэнак. Значыць, гэтыя ацэнкі павінны быць перш за ўсё бескампрамійныя, без скідан на маладосць. І ў той жа час без празмернага захвальвання твора, бо гэта творча абязборывае маладога аўтара. Безумоўна, вялікую адказнасць за творчае выхаванне моладзі нясуць пісьменнікі, якія працуюць у літаратурных выданнях, крытыкі.

Стварыць высокамастацкі вобраз нашага сучасніка — будаўніка камуністычнага грамадства — вось тая выскародная задача, якая стаіць сёння перад кожным савецкім пісьменнікам.

З творчымі справаздачамі на сходзе выступілі пісьменнікі Віктар Казько, Леанід Дайнека, Леанід Левановіч.

В. Казько расказаў аб сваім творчым шляху, аб сустрэчах з цікавымі людзьмі, якія сталі героямі яго твораў, выказаў меркаванні па некаторых праблемах літаратуры. У прыватнасці, В. Казько падкрэсліў важнасць жыццёвых пазіцый, з якіх малады пісьменнік ідзе ў літаратуру. Менавіта гэтыя пазіцыі — вызначаюць грамадзянскую актыўнасць пісьменніка. Асабліва яму вельмі дапамагла ў творчасці праца ў

Кузбасе, знаходжанне ў рабочым асяроддзі. Першыя спробы яра былі звязаны з шахтай, з шахцёрамі.

Але першы ж надрукаваны твор — аповесць «Высакосны год» — прымусіў сур'ёзна задумацца над сваёй літаратурнай будучыняй. Кожнаму маладому пісьменніку вельмі важна вызначыць сваю тэму і сумець адстаяць свой матэрыял.

В. Казько падзяліўся творчымі планами на бліжэйшы час.

Л. Дайнека расказаў аб сваёй працы над літаратурнымі творами. Зараз піша не толькі вершы, але спрабуе сілы і ў жанры прозы. На яго думку, проза дазваляе шырэй выказаць убачанае і перажытае. Напісаў кніжку апавяданняў, закончыў працу над раманам, у якім расказвае аб рэвалюцыйных падзеях у Беларусі ў 1917 — 18-х гадах.

Аб кляпатлівых адносинах старэйшых пісьменнікаў да маладых гаварыў у сваім выступленні Л. Левановіч. Ён прыгадаў, што першая кніжка яго з'явілася менавіта дзякуючы ўвазе выдавецкіх работнікаў да яго, пачаткоўца, якія самі прапанавалі напісаць маладому аўтару нарысы, заключылі з ім дагавор. Гэты прыклад сцвярджае думку, што выдавецтву ў садружнасці з пісьменніцкай арганізацыяй смялей трэба падключыць літаратурную моладзь да напісання кніг па надзённых праблемах нашага часу, прадастаўляць часцей ім камандзіроўкі на новабудоўлі пяцігодкі, заключаць з імі дагаворы літаратурнага заказа.

У спрэчках выступілі пісьменнікі А. Кучар, А. Варцінскі, А. Крыга, кіраўнік літаб'яднання пры рэдакцыі Магюскай раённай газеты «Зара над Нёманам» В. Юрэвіч.

Размову аб выхаванні маладых літаратараў падагулілі ў сваіх выступленнях намеснік старшыні праўлення СП БССР А. Грачанікаў і сакратар партарганізацыі Саюза пісьменнікаў Беларусі А. Кулакоўскі. Яны выказалі ўпэўненасць, што слушныя прапановы і заўвагі, зробленыя на сходзе пісьменнікамі, дапамогуць палепшыць творчую работу з маладымі аўтарамі.

ШКОЛА ПАТРЫЁТАЎ

За поспехі, дасягнутыя ў падрыхтоўцы спецыялістаў для Узброеных Сіл БССР, арганізацыя ДТСААФ БССР узнагароджана пераходным Чырвоным сцягам Міністэрства абароны СССР.

У камітэтах, школах і клубах ДТСААФ рэспублікі многае зроблена для палепшэння падрыхтоўкі прызыўнікоў. Штогод тысячы юных патрыётаў атрымаваюць тут веды, неабходныя для паспяховага праходжання службы ў Савецкай Арміі і на Ваенна-Марскім Флоте. Комплексы падыход да навучання моладзі даў магчымасць значна палепшыць якасны паказчык падрыхтоўкі спецыялістаў. У мінулым навучальным годзе, напрыклад, каля 95 працэнтаў выпускнікоў школ і курсаў ДТСААФ рэспублікі здалі экзамены на «выдатна» і «добра», амаль 80 працэнтаў з іх сталі спартсменамі — разраднікамі. Кожны трэці выпускнік вучэбных арганізацый узнагароджаны знакам «За выдатную вучобу».

Высокіх вынікаў у падрыхтоўцы спецыялістаў для Узброеных Сіл дабіліся вучэбныя арганізацыі Віцебскай, Магілёўскай і Брэсцкай абласцей. Лепшымі з іх па выніках мінулага навучальнага года прызнаны аўтаматэльныя школы ў Віцеб-

ску і Магілёве, тэхнічныя школы ў Брэсце і Жлобіне, радыётэхнічныя і марскія школы ў Гомелі і Мінску, Гомельскі авіяцыйна-спартыўны клуб. Добрымі кіраўнікамі і выхавальцамі зарэкамендавалі сябе начальнікі вучэбных арганізацый А. М. Козік, Г. В. Падзерыс, Л. І. Шэрман, П. Г. Белабокаў, Ф. Ф. Каваленка і іншыя.

Гэтыя факты і лічбы называліся на прайшоўшым у Мінску 21 студзеня тэматычным вечары «Да абароны Радзімы гатовы», які прысвечаны месячніку абаронна-масавай работы ў гонар 57-й гадавіны Савецкай Узброеных Сіл. Перад моладдзю выступілі воіны-ветэраны, выдатнікі баявой і палітычнай падрыхтоўкі Савецкай Арміі.

Старшыня ЦК ДТСААФ СССР, тройчы Герой Савецкага Саюза маршал авіяцыі А. І. Пакрышкін уручыў ДТСААФ БССР пераходны Чырвоны сцяг Міністэрства абароны СССР.

На вечары прысутнічалі сакратар ЦК КП Беларусі А. А. Смірноў, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Е. Лабанок, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела ЦК КП Беларусі Г. М. Жабіцкі, вядомыя военачальнікі.

БЕЛТА.

У АМАТАРАЎ КНІГІ

Любяць і паважаюць кнігу мінчане. Толькі за апошнія чатыры гады ў сталіцы прададзена літаратуры амаль на 26 мільянаў рублёў, а за мінулы год — на 6 рублёў 56 капеек на кожнага жыхара.

У Мінску цяпер працуе 7 кнігарняў, 54 кіёскі і 34 бібліятэкі на грамадскіх пачатках. Яны ёсць на заводах, фабрыках, прадпрыемствах і ў навучальных установах. Масавыя бібліятэкі за мінулы год выдалі сваім чытачам амаль 4 мільёны розных кніг.

Нядаўна ў сталіцы адбылася ўстаноўчая канферэнцыя па стварэнню гарадскога аддзялення таварыства аматараў кнігі. Яго старшынёй абраны пісьменнік Г. М. Бураўкін, намеснікамі — А. П. Варфаламееў і А. Ф. Школьны.

Ул. КУЗЬМІЧ.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці беларускай савецкай літаратуры і мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменніка РАМАНОВІЧ Яўген Сцяпанавіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За шматгадовую актыўную работу ў друку і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння рэдактар «Настайніцкай газеты» СІМАНОВСКІ Іван Паўлавіч Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

У РЭДАКЦЫЮ

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА» Прашу перадаць праз газету маю сардэчную ўдзячнасць арганізацыям, калектывам, усім, хто павінаваў мяне з сямідзесяцігоддзем і высокай урадавай узнагародай — ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі. Міхась ЛЫНЬКОЎ.

Шырока адзначылі працоўныя Польшчы 30-годдзе вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў сваёй сталіцы — Варшавы. Моцныя братэрскія сувязі яднаюць пісьменнікаў Польшчы і Беларусі. Народны паэт Беларусі Максім Танк — адзін з лепшых перакладчыкаў польскай паэзіі на беларускую мову. Прапануем вам увазе некалькі новых яго перакладаў.

Тадэвуш СЛІВОНІК

ПАРТЫЗАНСКИ П О М Н І К

Усё далей ішлі,
Усё глыбей ішлі.
Раскараняліся іх ногі,
Карою абрасталі іх сцягны,
Ужо толькі несучы
Аголеныя торсы,
Апаясаныя стужкамі патронаў.
Але іх валасы зялёныя былі.
Ішлі усё глыбей у лес,
Засталіся адны галовы
На пнях, жывіцаю залітых.
Вось засталіся толькі вусны,
Якія пелі пра дзяўчыну,
Што іх чакае ў вёсцы.

І ўсё далей ішлі,
Усё глыбей у лес,
Пакуль не сталі дрэвамі.
Паслухай, як на сваёй мове
Тут вецер іх імёны паўтарае.

Аляксандр РЫМКЕВІЧ

Калі чарада зялёная
У наветры замітусіцца,
Людзі гавораць —
Гэта летняе лісце.
Калі, б'ючы барвовымі крыламі
На зямлю чарада спадае,
Людзі скажуць —
Лістапад крывёй спывае.
Калі белая чарада
Кружыць заваяй дымнай,
Людзі мяркуюць —
Снег зімні.
Калі чорная чарада, здаецца,
Безгалосна крычыць ля весніц,
Людзі цягнуцца ў поле —
Прадвесне.
Бо чалавек нічога не бачыць.
Сочачы за далонямі блізкіх:
Ці ў іх зноў прыхаваная
Зброя не блісне.

Ян ГУШЧА

Святая Марыя!
Яны нічога не знаюць
Пра Юрку Дэвойна!
А гэта ж быў найлепшы
сабутыльнік.
Падпальваў у шклянцы спірт
І толькі тады яго піў.
На вечарынках
Танцаваў з самымі брыдкімі
Дзяўчатамі,
Каб не было ім сумна.
Кахайся ў кожнай Мацільдзе.
Разам з ім мы пераходзілі
граніцу.
Калі мне было сцюдзiana,
Ён здымаў з сябе кажухок.
Потым — у парашутным дэсанце.
Потым: Аргем.
Святая Маці!
Пра Юрку Дэвойна
Яны нічога не знаюць!
Я бразнуў шклянкай аб падлогу
І выйшаў,
Бо што мяне з тымі юнакамі
Можна злучаць?
Выйшаў.
І, напэйна, ужо ніколі не вярнуся.
У гэтым краі
Ужо носяць стылізаваныя світкі,

Расшытыя ватныя курткі.
Не толькі хлопцы
Ходзяць у каляровых пінжаках
З бліскучымі гузікамі,
Нагадваючы швейцараў.
Ці рассыльных.
І ў гэтым краі
Днём
Збіраюцца
У пійных склепах,
Каб пасядзець пры свечах.
Дзяўчаты
Спелыя, як жнівень,
Пастукаюць драўлянымі
абцасамі.
О дурні!
О дурненькія!
Каб толькі вы былі
Ахвярамі моды!

МНЕ даўно хацелася сказаць шчырае, сяброўскае слова пра Георгія Барысава, рэдактара Быхаўскай раённай газеты, і выказаць у гэтым слове павагу і ўдзячнасць маю і маіх сяброў на яру за ўсё, што ён робіць, і за тое, што дае сяброўства з ім, за многія, падказаныя ім тэмы.

Ведаю, што Г. Барысаў быў партызанам у гады Вялікай Айчыннай, адразу ж пасля вайны — сакратаром райкома камсамолу, потым старшынёй сельсавета, актыўным карэспандэнтам абласной газеты. І вось ужо колькі гадоў прэцье рэдактарам раёнкі. Ціхмяны, стрыманы, зусёды з добрай смяшынжай. Умее выслухаць субсіднікі і сам цікава гаворыць. Іншы раз думалася: напісаў бы ты, чалавечка, так, як раскажаш. Гэта ж амаль мастацкая проза: апавяданне, навіла, эцюд. А ён, нездаром, табе прапануе:

— Слухай, браце, ці ведаеш ты, што ў нашым раёне жывуць дзве славытыя жанчыны. Адна была членам ЦВК БССР, другая — дэлегаткай Усесаюзнага з'езда калгасніц. У прэзідыуме побач з Крупскай сядзела. І на памятным здымку — таксама побач з Надзеяй Канстанцінаўнай. Цікава, га? — і ўсміхаецца гэтак паз-свойму, ля вачэй збгаюцца танюсенькія прамяністыя маршчынікі.

Цікава? Вядома ж.
— Скажу табе, браце, што ніхто яшчэ не пісаў пра Пятра Баранкевіча. Сімпацны хлопца, першым сакратаром камсамольскай ячэйкі быў у вёсцы Мокрае. Кулякі забілі ў 1924 годзе. Хавалі ў Быхаве з воінскім ушэнэваннем. У брата Баранкевіча здымак таго пахавання застаўся.

А ў Абідэвічах... такі Палац культуры, такая самадзейнасць! І музычная школа ў калгасе, пры Палацы культуры.

І так пры кожнай сустрэчы. Не ведаеш як і дзякаваць за добрую падказку. Часам здаецца, пра ўсё цікавае, выключнае раскажаш ужо Георгію Ерамеевічу, здаецца, няма чым здзівіць яго. Толькі ж выпадае нагода ехаць у Быхаў, і зноў ад яго чуеш нешта надзвычайна цікавае.

Адчуваеш, што Георгій Ерамеевіч усякі раз дае тэму, як добры падарунак. І не проста тэму — адкрыццё, якое ты мо-

жаш выдаваць за сваё і мець за гэта ўдзячнасць чытачоў. А ён, першзакрываўнік, сціпла застаецца ўбакі, ды яшчэ радуецца, што ўдалося яму цябе заахваціць, натхніць.

Нехта падумае: добры гаспадар гэтак не робіць, няўжо не дбае пра «сваю родную» газету, якую рэдагуе? Ці то сам няўмека, ці няма ў рэдакцыі газэце ўмельных журналістаў, якія пра гэта напісалі б? Гэта не так. Рэдактар Быхаўскай раённай газеты — гаспадар руплівы і

дактар і раскажае. Смаленскія школьнікі на Быхаўшчыну прыехалі. У іх паход па партызанскіх сцэжках. Былі ў Дабужы. На тым самым месцы, дзе ў кастрычніку 1943 года змагаўся з гітлераўцамі асобны партызанскі полк «Трынаццаць» пад камандаваннем Героя Савецкага Саюза Грышына. У ім Георгій Барысаў быў памочнікам камандзіра ўзвода. Цяпер я ведаю, што Барысаў піша кнігу мастацкай прозы аб перажытым. Баявыя сябры ў

сяброў: «Барысаў музей стварае. Проста ў рэдакцыі».

У Быхаве ўдэкладнілі: музей гісторыі газеты. Такая была першапачатковая задума. Усё самае цікавае, хвалюючае, аб чым пісала газета на працягу паўстагоддзя, выносілася на стэнды.

Музей пачынаецца ў калідоры. На першым стэндзе назвы, пад якімі выходзіла газета. Назвы, як крокі гісторыі. «Известия Быховского ревкома», 1916 год, «Маяк камуны», 1930 год,

Аляксей ПЫСІН

З БЛАКНОТА ПІСЬМЕННІКА

БЯРОЗКА Ў КАСЦЫ

працавіты. І нарысы піша ён, і апавяданні. Толькі ж хочацца яму, відаць, каб пра тое выключнае, што ёсць у раёне, уся Магілёўшчына ведала, уся рэспубліка. Калі ж мець на ўвазе чытачоў раёнкі, то і яны застаюцца не ў крыўдзе. «Маяк Прыдняпроўя» — цікавае, баявае і змястоўнае навісьце. На яе старонках шмат самай свежай інфармацыі пра сённяшні дзень раёна, можна знайсці таксама матэрыялы аб сёвай мінуўшчыне.

Ёсць яшчэ адна вялікая тэма, якую так любюна і ўсхвалявана вядзе раёнкі: рэвалюцыйная і баявая слава быхаўскага краю. У свой час газета апублікавала «маршруты». З газетнай паласы яны перайшлі на вялікі стэнд, які быў устаноўлены каля будынка райвыканкома. У газэце падрабязна асвятляўся кожны «маршрут»: вёска, у якой нарадзіўся славетны снайпер Вялікай Айчыннай вайны, Герой Савецкага Саюза Фядос Смалачкоў, вышыня Герояў паблізу вёскі Лудчыцы, мясціны баёў савецкіх воінаў; партызан супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Са старонак газеты выступілі вядомыя военачальнікі, героі былых баёў.

На Быхаўшчыну прыязджаюць сваеякі згінуўшыя героі, чырвоныя следзпыты. І часцей за ўсё іх суправаджае рэдактар раённай газеты, самы дасведчаны экскурсвод.

Бывае, пытаешся: дзе Ерамеевіч? Ды паехаў з дзецьмі некуды, адказваюць супрацоўнікі газеты. Вяртаецца рэ-

яго ўспамінах паўстаюць, як жывыя, бо, сапраўды, узяты з жыцця. Мова па-народнаму яркая, сакавітая. Кніга, можна лічыць, напісана, ды аўтар не спяшаецца пастукацца ў выдавецкія дзверы. Усё яшчэ габлюе, даводзіць да званка гучанна радкі, да належнага душэўнага напэйнення. І ажываюць партызанскія разведчыкі, удалыя хлопцы ў кубанках з чырвонай апаяскай, ідуць мішчыць варажыя гарнізоны. А ў хвіліны зацішша спяваюць, жартуюць, мэрць аб будучыні.

У Боўскім лесе Барысаў адночы ўбачыў такое, чаму вельмі здзівіўся, і доўга стаў утрапены. Праз перакулёную заржавелую каску, праламаўшы дно, выбілася на свет і высюка затрапятала бярозка. Непадалёку заўважыў пустыя снарадныя гілы. Сама прырода стварыла помнік, узняла зялёны рэкіем невядомаму артылерысту, які ў самым пачатку вайны ўступіў у смяротны паядынак з фашысцкімі танкамі. Гэта пазней ужо вырас маладынак і стаў лесам. Здымак бярозкі, што вырасла з каскі, быў апублікаваны ў газэце «Известия» і ўсхваляваў мільёны савецкіх людзей. Дарэчы, верш, які быў надрукаваны ў «Известиях» пад фотаздымкам, напісаў бы партызан Грышынскага палка, вядомы рускі паэт Марк Максімаў. Бярозка ў касцы зрабілася, можна сказаць, своеасаблівым геральдычным знакам быхаўскай зямлі.

А потым аднойчы пачуў я ад

«Партызан Быхаўшчыны», 1943 год, «Сацыялістычная перамога», 1944 год. З 1963 года — «Маяк Прыдняпроўя». Далей, як у анкеце, адказ на пытанне: які ўзнагароды? Ганаровая грамата Вярхоўнага Савета БССР. Мноства дыпламаў. Адзін з іх з падпісам Маршала Савецкага Саюза І. С. Коневы. Галерэя партрэтаў. Гэта першыя сябры і памочнікі быхаўскай газеты, яе актыўныя карэспандэнты. Д. Абрамовіч, краязнаўца, У. Іваха, аграном калгаса «Іскра», М. Анціпенка, сакратар камсамольскай арганізацыі калгаса імя Куйбышава, М. Шульга, прапагандыст, М. Баглоў, зватэхнік калгаса імя 18-га партызана і многія іншыя.

На дзвярах рэдакцыйнага пакоя шылдачка: аддзел пісем і масавай работы. Уваходзіш — і перад табой стэнды, макеты, экспанаты і рэліквіі баявой славы. У левым куце — зямлянка, закладны макет той, у якой знаходзіўся штаб 11-ай Быхаўскай партызанскай брыгады. У правым — па-мастацку зробленае дыярама «Подзвіг артылерыстаў пад Рыжкоўкай». Узнаўляецца гераічны эпізод: артылерысты са стралковага корпуса генерала Магона адбіваюць яркую атаку фашыстаў, якія рвуцца да Дняпра... Макет помніка загінуўшым партызанам ля вёскі Дабуж. На помніку словы Марка Максімава: «Наши гнізда враг развеял пылью, чтобы пали мы с его ногам. Но не пали, а раскрили крылья и поднялись мы на мечь врагам».

У прасторным кабінце намесніка рэдактара — аддзел музея «Ленін вялікі наш шлях азарыў». Тут выстаўлены тэматычныя палосы газеты. Змешчаны здымкі — ветэранаў партыі, кавалераў ордэна Леніна, юнага дэлегата XVI з'езда ВЛКСМ, лепшых жывёлаводаў і механізатараў раёна. Вось карта дарог, па якіх ідзе прадукцыя Быхаўскага агароднікансервавага камбіната... і многа яшчэ цікавага, што адлюстроўвае дасягненні раёна ў развіцці эканомікі і культуры.

У эпошні час у музеі разгорнуты новыя экспазіцыі. Узяты на захаванне сцяг 11-ай Быхаўскай партызанскай брыгады, які вышыты бінтамі. Партызанскі часопіс, прысвечаны 25-годдзю камсамолу. Экспанаты савецка-балгарскай дружбы. Вядзецца запіс на магнітафонную стужку выступленняў славетных людзей Быхаўшчыны. Ствараецца леталіт раёна. Выпушчаны і разасланы ў бібліятэкі раёна першы выпуск «Адкрытай кнігі Быхаўшчыны».

У стварэнні свайго музея прымаюць удзел усе супрацоўнікі Быхаўскай газеты. Свае кнігі з аўтаграфамі падарылі музею маршал авіяцыі С. А. Красоўскі, генералы А. В. Гарбатаў, М. Сандалаў, сакратар Смаленскага абкома КПСС Н. І. Масквін, паэт Марк Максімаў. У музеі сабрана шмат каштоўных матэрыялаў і рэліквіяў.

Нядаўна я сустрэў рэдактара Быхаўскай раённай газеты Георгія Ерамеевіча Барысава, ужо заслужанага работніка культуры БССР, на пасяджэнні абласнога камітэта абароны міру, членамі якога мы абодва з'яўляемся.

— Ты яшчэ не чуў навіну, — сказаў ён, — Міністэрства культуры рэспублікі прыняло рашэнне: на базе нашага рэдакцыйнага музея разгарнуць раённы, гісторыка-краязнаўчы. Ужо і штат вызначаны — дырэктар і два навуковыя супрацоўнікі.

На тавры яго я ўбачыў і рэдакцыю, і засмучэнне, янога ён і не таў;
— Давядзецца развітвацца... Толькі б у надзейных рукі перадаць усё тое, што мы па крупіцы збіралі столькі гадоў... — і ўсмінуўся; — а гэта ж вельмі прыемна, што музей атрымае дзяржаўнае прызнанне. — І ля вачэй яго збегліся танюсенькія маршчынікі...

ЯШЧЭ АДНА ГРАНЬ ТАЛЕНТУ

Петруся Броўка

МАСКОЎСКАЕ выдавецтва «Молодая гвардия» парадавала прыхільнікау яркага, самабытнага таленту народнага паэта Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Петруся Броўкі кнігай «Пішу аб сэрцы чалавечым...» Зборнік, змест якога склалі публіцыстычныя артыкулы, нарысы і шматлікія выступленні аб літаратурным майстэрстве, творчай, грамадзянскай актыўнасці пісьменніка; выйшаў у серыі «Пісь-

меннік, моладзь, жыццё». У невялікай прадмове да яго аўтар піша:
«Рыхтуючы гэту кнігу для моладзі, я выбраў многае з напісанага мной за доўгія гады, а многае напісаў спецыяльна для яе. Тут успаміны аб былым, аб гадах дарэвалюцыйных і камсамольскім юнацтве, вершы і апавяданні, артыкулы і выступленні па розных пытаннях. У ёй сардэчныя радкі аб маім сябрах і настаўніках, многіх з якіх ужо няма ў жывых. У ёй патэмнае радкі аб мільым майму сэрцу камсамоле, аб вялікай ленінскай партыі, якім я абавязан усім самым дарагім».

П. Броўка. «Пішу аб сэрцы чалавечым...». На рускай мове. Серыя «Пісьменнік, моладзь, жыццё». М. «Молодая гвардия», 1974.

«Вытокі» — назва першага раздзела зборніка: Тут вяртанне ў маленства, у родныя Пуцілкавічы. Змешчаны публіцыстычны артыкул, вершы і апавяданні, што ўвайшлі ў кнігу «Разам з камсарам».

«Шмат было ў мяне сустрэч з сябрамі амаль за паўвека літаратурнай працы», — успамінае П. Броўка ў раздзеле «Скрыжаванні». Ажываюць дарагія абліччы людзей, якіх дагэтуль многія чытачы больш ведалі як аўтара цікавых твораў. Янка Купала і Якуб Колас, Аляксандр Твардоўскі і Міхаіл Ісакоўскі, Аляксандр Пракоф'еў і Пятро Глебза, Андрэй Малышка і Максім Рылскі... Разам пройдзена шмат жыццёвых дарог, і цяпер удзячная памяць вяртае Петруся Усцінавіча, а з ім і чытача, у незабыўнае.

Наступныя раздзелы кнігі расказваюць аб дружбе народаў СССР і сувязях братніх літаратур, аб стваральнай працы савецкіх людзей. Голас пісьменніка-публіцыста, голас грамадзяніна на поўную моц гучыць у раздзеле «Асновы».

«Вельмі цяжка пісаць аб самым запаветным. А нікога блізкай сэрцу я не знаю, чым наша родная Камуністычная партыя. Усё жыццё з ёю. Яна для мяне і родная маці, і моцная сям'я, надзейная абарона і строгі суддзя», — прызнаецца аўтар. Матэрыялы, што змешчаны тут, паказваюць кіруючую ролю партыі ў развіцці нашай

грамадства, на канкрэтных прыкладах падкрэсліваюць, што яна сапраўды з'яўляецца розумам, сумленнем і гонарам нашай эпохі.

Паколькі кніга выйшла ў малядзёжным выдавецтве, яна адрасуецца ў першую чаргу юнакам і дзяўчатам, маладым літаратарам. Зацікавяць іх адказы П. Броўкі на анкету «Майстэрства пісьменніка. У чым яно?», якія запісаў складальнік зборніка Іван Бурсаў. Пятруся Усцінавіч дзеліцца з маладымі літаратарамі некаторымі сакрэтамі свайго майстэрства, а таксама выказвае заўвагі аб іх творчасці.

Частка матэрыялаў, што ўвайшлі ў кнігу, змешчалася на старонках саюзных і рэспубліканскіх часопісаў і газет. Прыемна, што чатыры публікацыі ўзяты з «Літаратуры і мастацтва». Гэта артыкулы «У дзядзькі Якуба ў Ташкенце» і «Дружбаў з'яднаны мы назаўсёды», а таксама успаміны пра Андрэя Малышку «Наш Андрый» і пра Максіма Рылскага «Самы жыццёвы» (у кнізе называецца «Поўны любві да жыцця»).

«Песня души» — назваў у зборніку свой артыкул пра творчасць народнага паэта Янка Казека. Сапраўды, душа ў Петруся Усцінавіча песенная. І радасна, што цяпер шматлікія чытачы (тыраж зборніка 100 тысяч экзэмпляраў) змогуць пазнаёміцца яшчэ з адной гранню яго таленту. Броўка-паэта, Броўка-празаіка вельмі добра далаўнае Броўка-публіцыст, чуйны да надзённых праблем нашай рэчаіснасці. Найлепшае сведчанне гэтаму кніга «Пішу аб сэрцы чалавечым...».

А. МАРЦІНОВІЧ.

НЕ АБСЯКАЦЬ ЖЫВУЮ СУВЯЗЬ...

У кожнага сапраўднага паэта павінен быць свой свет — са сваімі дарогамі і рэкамі, са сваім небам, людзьмі, што пасяляюць яго. Есць, праўда, аўтары, якія ходзяць па пратораных сцежках, углядаюцца ў даўно адкрытыя зоркі, паўтараюць сказанае іншымі.

Непадабенства... Як не хапае яго часам нашым паэтам. Праўда, тут ёсць і свае крайнасці. Каб быць арыгінальным, іншы аўтар пачынае мудрагеліць: гуляе ў рыфму, па-цыркавому жангліруе словам, губляе пры гэтым пачуццёвы меру. Праўда, часам збіваюцца на паўтор і сапраўдныя таленты, калі перапяваюць саміх сябе.

клад, верш пра дождж. Тут усё данадае, выверанае, нібыта на слых чуеш шанаценне дажджу, бачыш сваімі вачамі вясковы двор і хату, і старую матулю:

Як красамойна дождж ідзе,
ён нібы свята адзначае.
Уцёмшы з душнага адчаю,
мой свет даверыўся вадае.
Вясковы пастух са свайой
«пугай-маланкай» ужо даўно
знік з нашай пазіі. Прышло
захапленне іншымі,
больш сучаснымі прадэсіямі.
А вось М. Дукса ў сваім
вершы здолеў намаляваць
нам партрэт чалавека, што
«прышоў... з пугай і дванадцаты век».

Свісток унуку выстругае шустра
Таі, што хоць да восені свейшы...
Гайдаецца няз'едзена луста,
Схаваная ў торбе на плячы.

М. Дукса — сельскі настаўнік, а таму добра ведае сучаснае вясковае жыццё. Нездарма яго вершы на сельскую тэматыку чытаюцца з цікавасцю, наводзяць на роздум. А калі мы з аўтарам суперажываем яго боль, значыць пазіі робіць сваю галоўную справу — уздзейнічае на чалавека. Не застаўшыся абываковым, прагматышны верш «Забітая хата». Гэта — верш пра жыццё, якое калісьці было пранісана ў ёй, і адначасова роздум пра няспынанасць жыцця. Сумныя акорды, якім мы давяраемся спачатку, змяняюцца нечакана светлымі:

Улетку святлей:
Запішачь птушаняты,
Развесішы гнезды-калыскі
пад столлю — з болем.

І хата
Адрозу расстанецца з болем.

І добра ёй будзе
І думаць, і марыць
Аб ластаўках тых,
Што ў ёй гаспадарыць.

Глыбока ўсхваляе нас яшчэ адзін верш пра хату, у якой усёго ўдасталі, толькі «не хапае кірэла... для гасцей» («Стаіць ён калі гаю...»).

Дасціпна, з мяккім добраўзвучлівым гумарам напісаны верш «Парадокс». Як жывога, бачыш таго неўтаймоўнага вясковага хлапчука Ігнатку, якога «выхоўваў сабака». Бачыш яго вочы, твар, нават адзенне.

Хто толькі з нашых паэтаў не пісаў пра лес! У апошні час мода станавіцца ў позу абаронцы злітнага сьняра. І падаляў ўсе паэты паціху ў леснікі. Што ні верш пра лес, дык суровае напярэджанне парубшыччу. Адносіць да сябе такі грэх і аўтар рэцэнзіі. Найшоў, не звярнуўшы ўвагі, на гэтым жа шляху М. Дукса:

Можна, я ты прыйшоў паліць мурашнік?
Можна, ты яшчэ за чым прыйшоў?
Порах лепей высыпі ўвесь
Адкладзі на будучае (?) выстрал.

Калі ласка, стрэльбу і транзістар ты на сун бязоравы павесць (?)

У другім вершы «Пошукі бярэзніку» М. Дукса ўжо аплакавае былы лес. Плачуць з ім сякера і піла. Адным словам, дасталося ўсім. Усё гэта, зразумела, само па сабе не выклікае якога-небудзь недаверу. Аднак, калі адно і тое ж трактуецца многа раз і кожны раз аднолькава, лію, кажучы проста, прывідаецца.

Зусім іншае ўражанне пакідае верш «Гармонія». Тут — і рытм і суквецце фарбаў, і звоніць сугалоссе гукаў.

Лепш за ўсё М. Дукса ўдаюцца вершы-малюнкі. Аўтару не адмовіць у натуральнасці. Прычым, ён ніколі не бярэ прыроду буйным планам, а заўсёды дэталізуе яе. Адсюль і каларытнасць яго пейзажаў.

Паэт сталее. Экстравагантныя вершы пра свет юнацтва ўступаюць месца вершам-роздумам, аўтар усё больш і больш давяраецца разважлівасці. Характэрнымі ў гэтым сэнсе могуць быць вершы «Гуманныя турботы», «Акварыум», «Ідзе рамонт», «Субота — панядзелак».

Звяртаецца М. Дукса ў сваёй новай кнізе і да гісторыі: «На Мядзельшчыне», «Стрэл на святанні», «Напаoleon у Сморгоні». Цяжка было маладому паэту пасля М. Асеева сказаць што-небудзь адметнае пра смерць Гарсія Лоркі. Аднак, ён на-свойму, хай і не зусім удала, справіўся з гэтай задачай. З добрым густам напісаны і верш «Напаoleon у Сморгоні», хоць і не абышоўся аўтар без традыцыйнага беларускага, які з лёгкай рукі мастака пачаў блукаць з эпохі ў эпоху, з твора ў твор. А між тым Фрэдэрык Мэсон, вялікі іпаўца жыцця імператара, даказаў у свой час, што той пазбягаў белых коней.

Удаліся М. Дуксу вершы пра каханне. Тут паэт цалкам аддасца сваім пачуццям, пра дарагое і патэмнае гаворыць шчыра, на дзверлівай ноце, пазбягаючы пыхлівай «альбомшчыны».

Сапраўдныя пазіі — гэта не толькі пошук, гэта яшчэ і прадчуванне. М. Дукса жыве прадчуваннем новых вершаў, новых, яшчэ не асвоеных вышын. Аб гэтым прадчуванні мы даведваемся з верша «Станцыя», які і паслужыў назваю кнізе. Хочацца спадзявання, што ў новых творах будзе менш манернасці, менш дробнага і другараднага.

М. Дукса — на правільным шляху. Ён маюць свой трымаў узел сувязі з жыццём, з сучаснасцю. Толькі б не абсячы карнінгу гэтай сувязі, хочацца паўтарыць услед за аўтарам.

Казімір КАМЕЙША.

ПАДАРОЖЖА ў свет Коласа

Пісьменнік, мастацкая спадчына якіх ужо стала класічнай, заслужваюць таго, каб яны былі шырока прапагандаваны. Важным нам здаецца выданне альбома пра выдатнага майстра мастацкага слова. Добрая прыклада і ўзоры паназалі маскоўскіх выдавецтваў, якія выпусцілі альбомы пра А. Пушкіна, А. Грыбаедава, М. Гогаля, Л. Талстога, М. Горькага, А. Фадзеева, М. Шалахава і інш. У нас выйшлі аналагічныя выданні пра Я. Купала, Я. Коласа, М. Багдановіча, З. Бядулю, К. Чорнага.

Яны розныя, гэтыя першыя нашы ластаўкі (кнігі-альбомы і альбомы-выстаўкі ў школе), але па сваёму характару і прызначэнню сутнасць іх адна: дакументальна-наглядная падаць жыццёвы і творчы шлях пісьменніка. А гэта зусім нялёгка, таму што пра нашых класікаў захавалася надзвычай мала ілюстрацыйнага матэрыяла (а ў альбоме ж гэта — галоўнае!). Вось чаму вельмі каштоўны для сілвадальніка кожны здымак, а тым больш радкі ці невядомы. Знаходзіць іх, адшукаць гэтак жа цяжка, як золатакапальніку.

Ты працаваў Н. Ватацы і А. Лойка, калі паглыбіліся ў спадчыну М. Багдановіча, М. Пляшнік і В. Каваленка, калі стваралі альбом «Змітрок Бядуля».

У 1959 годзе былі выданыя два альбомы — «Янка Купала» і «Якуб Колас». У стваральніку купалаўскага альбома нестала ілюстрацыйнага матэрыяла, і аб'ём выдання быў скупаваты. Коласаўскі ілюстрацыйны матэрыял быў нуды большы, аднак аб'ём альбома «Парадзіск» пад купалаўскі. А Якуб Колас, перажыўшы свайго сябра-аднагодна на 14 гадоў, шмат жа яшчэ зведаў і стварыў.

Складальнікамі новага альбома выйшлі многія здымкі, неведомыя або малавядомыя шырокаму чытачу. Падрыхтавана за той жа час шмат новых ілюстрацый да коласаўскіх твораў. Патнаццаць гадоў назад, калі выдаваўся першы альбом, іх, вядома, не было. Цяпер ілюстрацыйны фонд народнага песняра шмат пабагацела. Беларускі мастак усё часцей звяртаюцца да твораў класіка і знаходзяць у іх мноства тэм і вобразаў, якія выклікаюць глыбокі роздум і творчы настрой. Сярод тых, хто ілюструваў спадчыну Коласа, пісаў пра яго мастацкія палот-

ны, ствараў скульптуры, такія майстры, як А. Волкаў, Я. Ціхановіч, Ю. Пучынскі, М. Бельскі, Л. Замак, С. Раманаў, М. Макішон, П. Пінкісевіч, А. Паслядовіч, А. Дэмары, Я. Раманюскі, Л. Ран, З. Паўлюскі, З. Азгур, С. Селіхану і іншыя. У альбоме змешчаны рэпрадукцыі з работ гэтых мастакоў.

Творы народнага паэта, як вядома, ставіліся на сцэне («У пушчак Палесся», «Вайна-вайна» — у тэатры імя Я. Коласа). Па матэрыялах трылогіі «На рэстанях» А. Званік напісаў п'есу «Навальніца будзе» (ішла ў тэатры імя Я. Коласа), а «Беларусьфильм» паставіў карціну «Першы выпрабаванні». Паводле пазмы «Сымон-музыка» створаны тэлеспектакль. Нядаўна быў паказаны па тэлебачанню тэлеспектакль паводле «Новай зямлі».

Альбом ахоплівае жыццёвы і творчы шлях песняра — ад маленства і першых яго крокаў на мастацкай дарозе да жалобнага часу развіцця з ім.

Удала пададзены дзіцячыя гады, юнацтва будучага пісьменніка, атмасфера, у якой фармаваліся яго погляды і свядомасць. На фоне тагачасных падзей паказана станаўленне мастака, які на ўсё жыццё звязваў свой лёс з лёсам роднага народа.

Аўтары праводзяць чытача праз усе асноўныя этапы жыццёвай і творчай біяграфіі пісьменніка. Многія матэрыялы прысвечаны Коласу — грамадскаму і палітычнаму дзеячу, вучонаму, віцэ-прэзідэнту Акадэміі навук БССР.

Вельмі добра, што з альбома перад чытачом Якуб Колас паўстае не толькі як народны паэт, грамадска-палітычны дзеяч і вучоны, але і як чалавек. Як хараша глядзячы матэрыялы, дзе ён і сярод людзей, і ў сям'і і сам-насам! Больш бы такіх матэрыялаў!

Пахвальнае слова хочацца сказаць аб прадмове да альбома, напісанай Максімам Луканіным. У ёй сцісла, снадзисавана выўлена сутнасць коласаўскай спадчыны, яе асаблівасць, яе характар.

Праўда, трапляецца ў альбоме і непажаданае. На старонцы 13-й — фота. Подпіс пад ім такі: «Вёска Анінчыцы (сучасны выглед)». Якая ж гэта вёска (ды яшчэ сучаснага выгледу!), калі на здымку — адна адзіная хата?

Альбом «Якуб Колас» — адно з свеасаблівых выданняў пра нашага народнага песняра. Гэта — і добры ўклад у коласазнаўства.

Іван КУДРАЎЦАУ.

РАНАК

Сонца ранкам узышло,
І раса бурштынам ззяе,
І праменіцца святло
Над палямі і над гаем.

Пазіхнуў дзесь «журавель»,
Намачыўшы дзюбу ў студні...
Статак ходзіць па траве,
Сустрэкае новы будзень.

Кашлянулі трактары
Па-старэчы, недалёка,
І пайшлі — па два, па тры —
На палетак скрозь шырокі.

ДЭБЮТ

Сонца зыркае ўзыхло...
Лес ажыў. Спявае птаства.
Прачынаецца сяло.
...Адышло маё юнацтва.

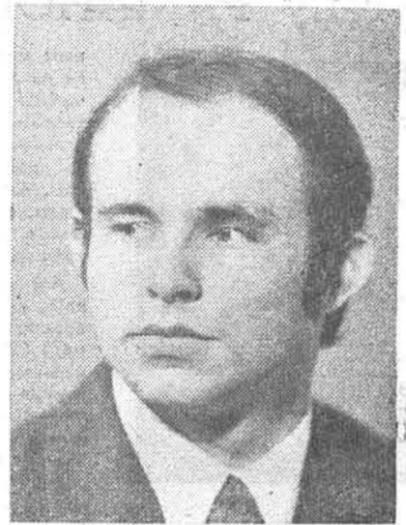
ЛЯСНЫ КАЛЯНДАР

Ад зялёнае вясны
Да сівых марозаў
Лічыць календар лясны
Лісцейкі бярозы.

І — рассыпае на зямлю
Ветрам без турботы...
Іх узрушана лаўлю,
Як чытаю ноты...

Алесь Лозка нарадзіўся ў 1953 годзе на Палесці, у вёсцы Прыбалавічы Лельчыцкага раёна. Зараз вучыцца ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце на гісторыка-філалагічным факультэце. Свой першы верш надрукаваў у раённай газеце «Светлае жыццё». Пасля друнаваўся ў газетах «Гомельская праўда», «Сельская газета». З нашымі чытачамі малады аўтар сустрэкаецца ўпершыню.

Алесь ЛОЗКА

ПАЦАЛУНАК

Самы чысты пацалунак —
У шчырым каханні...
Самы цёплы пацалунак —
У маёвым ранні.

А няверны пацалунак?
Як благое зелле...
Самы ж «горкі» пацалунак —
На тваім вяселлі.

Іван Капыловіч нарадзіўся ў 1941 годзе на Палесці — у вёсцы Забалоце Ельскага раёна. Скончыў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэце імя Леніна. Служыў у арміі. Працаваў літсупрацоўнікам газеты «Чырвоная змена». Цяпер — аспірант Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.
Першыя нарысы былі надрукаваны ў часопісах «Неман», «Беларусь», «Бярозка».
У штодзённым выданнях выступае ўпершыню.

Іван КАПЫЛОВІЧ

РАЗВІТАННЕ

АБРАЗОК

лі смялейшы хлапчук.
Трохі памаўчаўшы, дзед пачне настройваць скрыпку. І будзе няспешна, раз-пораз шчыкаць струны, засяроджана слухаць, як тоненька і працяжна яны гудуць. А потым пакладзе смык, паглядзіць чыю стрыжаную галаву і прамовіць ціха і задумліва:

— Пра што спявае? А пра рознае... І пра тое, як мне, старому, добра з вамі, і пра тое, колькі нацярпеўся колісь у пана... Эх, дзеткі, гадзі мае не твая ўжо, а твоя з вамі, у школу пайшоў, га? Прынялі б?

Дзеці смяюцца жарту. Ды добра ведаюць, з ранейшых разоў, як той злы пан прагнаў малага Піліпа з вёскі, як бадзёўся ён на свету, накуль не сустрэў у горадзе добрага чалавечка, што навучыў яго рабіць скрыпкі. І яны шкадуць дзеда Піліпа, і захваляюцца яго ўмельствам. І кожнаму хочацца дакрануцца да скрыпкі або хоць тую дошчачку струганую патрымаць, з якой новы інструмент будзе. Але дзед Піліп засява прасіць сёння пакінуць яго, не падакучаць — работа тэрміновая чаканне.

Якраз у гэты момант заходжу я да Піліпа Піліпавіча. Калі мы застаемся адны, ён запрашае сесці мяне за стол, аднекуль борздзенька

дастае наперу, ручку, чарціліцу і ўсё гэта кладзе і ставіць перада мной.

— Ну, дык слухай, студэнт, — так дзед Піліп заве мяне з даўняга часу. — Ты неяк абяцаў мне памагчы? Абяцаў?

— Абяцаў, Піліп Піліпавіч...

— Тады пішы маё завяшчанне...

Я не магу сказаць сваёй трывогі, здзіўлення. Спалохана пазіраю на старога, хачу запытаць: «Навошта вам цяпер тое завяшчанне, вы ж не такі хворы яшчэ...» Але дзед Піліп нібы падслуховае мае думкі, паблажліва і сумна ўсміхаецца, кладзе мне руку на плячо:

— Пішы, пішы, сыноч... Усё можа быць у старога чалавечка... Трэба загадаць...

Голас у дзеда Піліпа ў гэтыя хвіліны ўрачысты, а позірк такі рашучы і мудры, што я ўжо не парэчу і скоранька пішу пад яго дыктоўку:

«...Я, Піліп Піліпавіч Самчук, пакідаю дом свой з пунькай і садам сыну майму Косціку...»

Нечакана ён змаўкае і, схакаўшы, раптам ухвалява на звяртаецца да мяне:

— Як ты мяркуеш, можа Косцік прыедзе потым жыць сюды, на роднае котлішча? Вось бы добраўка было...

Але тут я нічога не магу сказаць, нічога парадзіць, нічым суцешыць. І тады дзед Піліп зноў пачынае дыктаваць. Толькі цяпер з яго твару ўжо знікае той ранейшы пакутлівы выраз, твар святлее і голас робіцца мякчэйшым, нават пляшчотным:

«...А старою скрыпку, на якой іграў, і твая дзве новыя, што ляжаць у куфры, прашу перадаць нашай школе... Хай вучацца іграць хлапчуці і дзяўчынкі... Хай любяць музыку, як любіў яе я...»

Калі нарэшце заканчваем пісаць, і дзед Піліп доўга і нягэрабна малое пад завяшчаннем літаркі сваёй прозвішча, я ніяк не магу стрымаць хвалявання, мне здаецца, што павінен сказаць раз нейкія незвычайныя словы старою...

Але патрэбныя словы не трапляюцца. Маўчу я і на ганку, ужо развітваючыся з Піліпам Піліпавічам. Нізка над зямлёй вісіць зоркавае неба. Нездзе зусім блізка, у зарасніку альшэўніка, бульбочка рэчка. З саду пахне спелымі яблыкамі.

— Заўтра вяртаешся ў горад? Ну, што ж, бывай, студэнт...

— Бывайце, дзеду, — у тон яму кажу і я.

І адчуваю, як раптам балюча апыкае сэрца, як пенша сціскае яго: ці давядзецца мне яшчэ ўбачыць старога? Хто ведае...

НАДВЯЧОРКАМ мяне кліча да сябе дзед Піліп.

Жыве ён на ўсходняй сяла, непадалёку ад шашы. Да яго, сівелькага, яшчэ досыць увіннага, не дужа гаваркага, але і не маўчана, людзі прывыклі: дзядок як дзядок... Прывыклі і да таго, што адзінока — жонка колькі год як намерла, а сын Косцік даўно ўжо ўладкаваўся ў горадзе і жыве там. Прывыклі нават да незвычайнага дзедавага занятку — рабіць скрыпкі...

Калі б я ні зайшоў да Піліпа Піліпавіча, ён абавязкова нешта габлюе, выстругвае. Для скрыпак. Спыняе працу толькі тады, калі ў хату наведваецца сусед ці чародка хлапчукоў. У яго з ім — дружба, Моцная, шчырая. Дзеці прасяць звычайна што-небудзь сыграць на скрыпачцы, і дзед Піліп ніколі не адмовіць. Праўда,

пабубіць сабе пад нос трохі, але гэта ён так, для выгляду. Яму падабаецца, што нават дзеці паважаюць яго як добрага скрыпача, музыку і майстра. Ды і тое, хто яго не паважае, хто не ведае старажытнага раёна — збліжыць, здалёк прыязджаюць за Піліпавымі скрыпкамі.

— Ну, жэўжыкі, слухайце, сыграе вам пештачка, — толькі і скажа дзед Піліп.

І, дастаўшы скрыпку з куфры, сядзе на шырокую лаўля акна, зайграе. Ды так хораша, так прыгожа, што дзеці, як тыя шпакі, разываць рты і вачэй не зводзяць з музыкі. Мелодыя, шырокая і лагодная, журботная і светлая, чароўна ліецца з-пад смыка. Сівыя дзедавы валасы ўпадзюць на высокую маршчыністы лоб, сухія дрыготкія пальцы лёгенька богаюць па ладах...

— А пра што гэта, дзеду, скрыпка спявае? — сыхтае

Вонладкі новых кніг, якія выйшлі ў выдавецтве «Мастацкая літаратура»: «Вяровы мост» А. Лозкі (мастак А. Сальноў), «Міхась Лынькоў» даследаванне Ф. Куляшова (мастак Ю. Карачун), «Неба на замку» А. Алешкі (мастак А. Бетанова), «Дзень паззіі» (мастак М. Казлоў).

Васіль Мікалаевіч убачыў сакратара партбіюра цэха Гамзіна. Уладзімір Васільевіч, быццам некага чакаючы, выйшаў з дзвярэй, стаў узбоч ад іх. Стаяў паважнаму — пяткі разам, наскі пасобку. Выступіўся, як па камандзе «смірна». Яны паздараўкаліся, моцна паціснуўшы адзін аднаму рукі. Далонь у Гамзіна была цёплая і крыху шурпатая.

— Шырэй, Мікалаевіч, ступаць трэба, цябе нехта ўжо чакае. — Уладзімір Васільевіч кінуў у бок шырока расчыненыя дзвярэй цэха. Ён выглядаў, як заўсёды, энергічным і сабраным, але па лёгкаму, ледзь улоўнаму прыжмуру вачэй відаць яго ўнутранае хваляванне. Напярэдадні, калі ў парткоме завода парторгі цэхаў дакладвалі аб гатоўнасці да суботніка, ён заявіў, што «свавалі дадуць жару» — ніхто іх не апырэдзіць. Уладзімір Васільевіч не выхваляўся — добра ведаў настрой кожнага рабочага, з якімі ўжо столькі гадоў працуе разам. Але ж, безумоўна, і ў іншых цэхах людзі не горшыя, ім таксама і энтузіязму і рашучасці не пазычаць.

Васіль Мікалаевіч ведаў, хто яго чакае — ён, Фёдар Мікалаевіч Ражкоў. Тут ужо хоць да ўсходу сонца прыйдзі ў цэх — усё роўна раней за Ражкова не будзеш.

Кранасты, шыракаплечы, на першы погляд — непаваротлівы, Фёдар Мікалаевіч спорна ўпраўляўся каля печы. На прывітанне Хурсана ён азірнуўся, бліснуў вачамі з-пад калматых броваў.

— Прыдбай, каваль, пеўня, ён табе спатрэбіцца, — сказаў буркліва. У голасе чулася напукная строгасць, а ў зрэнках, прыцененых насупленымі бровамі, святлялася цёплая пшчота.

Яны крышкву пастаялі моўчкі, быццам думалі, ці не прывітацца ім шырэй.

— Намёк, настаўнік, зразумеў, — усміхнуўся Васіль Мікалаевіч, азартна паціраючы рукі. — Зараз мы развернемся.

— Зразумеў, зразумеў... Даўно пара зразумець...

На першым часе сваёй работы ў сельмашаўскай кузні Васіль Хурсан быў падручным у патрабаральнага, бескампраміснага Ражкова. Цяпер Фёдар Мікалаевіч на пенсіі. Але прага да працы, якую ён спазнаў з маладых гадоў, не лае спакою яго няўрымслівай, кляпатлівай душы. Кожны раз у дзень Ленінскага суботніка ён, гладка паголены, врачысты і сур'ёзна, з'яўляецца ў цэху, заступае на адказную ганаровую вахту.

Фёдар Мікалаевіч пазіраў на Хурсана так, быццам знаў штосьці асаблівае, што таму было невядома. Васіль Мікалаевіч ахапіла неярпенне, захачелася скараці адчуць у руках цёплую сталь рычагоў, апантана, заўзята выклікаць тую магутную сілу молата, якая заўсёды надае яму самому імпульс і дужасці.

— Пачнем, — адрыўста, як бы аздаваў загад, сказаў Ражкоў.

Ён узяў вялікія пляскатыя клешчы, выхавіў імі з печы распаленую балванку і спрытным, дакладным рухам рук паклаў яе на баёк. Васіль Мікалаевіч націснуў на рычаг кіравання. Агрэгат, стаяў якога нагадвала невялікую арку, глыбока «ўздыхнуў», з сілай тоны ганюў байком «бабы» па распаленай масе металу. Клешчы павярнуліся, балванка легла другім бокам. Удар. Фёдар Мікалаевіч кінуў на падручнага кароткі позірк, і той імгненна зноў ціскануў на рычаг. А сам падумаў: «Глядзі, глядзі за старым... Во-

кам не паспееш міргануць — знак падае: на ўсю сілу бі... тут мякчэй удар...»

Цэх напоўніўся гукамі свайго звычайнага жыцця — зычна гаманіў, шумеў, грукатаў. На ўсю моц вухалі нястомныя сталыя працаўнікі — парапаветраныя молаты. Ад іх удараў скаланалася зямля, лёгкімі пошугамі павявала нагрэтае паветра. З-пад байкоў пырскала іскрамі чырвоная акаліна.

У печы шугала распаленае сіняватае полымя. Вострымі языкамі яно лізала край печы, вырываўся вонкі. Мітусілася, скакала, быццам у нейкім таёмным чароўным танцы. Клешчы раз-пораз выхоплівалі з агню чырвоную вогненную сталь. Няспынна гасіў молат, адна за адной ляцелі ў металічную скрыню чорна-сіня пакоўкі. Васіль Мікалаевіч пазіраў на Ражкова і бачыў, быццам у вачах у яго адбывалася няяснае полымя печы — бліскавічна ўспыхвала, пералівалася, ярка мігцела. Вочы былі пільныя і вясялыя.

Хурсан увесь час, з першага знаёмства, захапляўся сваім настаўнікам. Яго праўдзівай суровасцю і чалавечай зычлівасцю, яго прыгожым майстэрствам каваля. Цяпер, калі Васіль Мікалаевіч зноў, як у даўнія гады, рабіў у Ражкова за падручнага і напружана, уважліва, з прыхаванай насцярожанасцю сачыў за яго працай, ён падумаў: «Мусіць, адсюль вось, ад непахіснасці разумнага шырокага нораву, і душэўнага маладосць, і моц гэтага чалавека, і яго чалавечая значнасць».

На пачатку самастойнай працы Васілю нярэдка трапілася «непаслухмяная» нарыхтоўка — вылузвалася з клешчаў у печы, коўзалася на байку молата. Ён нерваваўся, ад узрушанасці гараў твар, на спіне макрала спацоўка. На другім тыдні яго кавалёўства пасля змены падышоў да яго Фёдар Мікалаевіч. Пазіраў на молат, ціха, нібы самому сабе сказаў: «А ты, хлопец, з характарам». «З чаго вы гэта заключылі, настаўнік?» — спытаў Васіль. Выцер далонь пот з ілаба, стаў, расставіўшы ногі, стараючыся перамагчы стомленасць. Фёдар Мікалаевіч паклаў яму руку на плячо. Рука яго была важкая і цвёрдая, як жалеза. «З чаго заключыў, пытаеш? Ні ў чым так не пазнаецца чалавек, каб ты ведаў, як у працы. А ты, бачу, поту не баішся».

Былі потым у Васіля Мікалаевіча нялёгка і вабныя прыступкі «п'едэсталу гонару», на якіх ён ішоў угору — самы высокі разрад па прафесіі, ударнік камуністычнай працы, Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат раённага, затым гарадскога Саветаў, член выканкома гарадскога Савета дэпутатаў працоўных, член бюро парткома завода, член Беларускага савета прафсаюзаў, лэпчугат Вярхоўнага Савета СССР. Але ніколі ён не забываў простыя шырыя словы: «Ні ў чым так не пазнаецца чалавек, як у працы». Пры ўспаміне іх ён кожны раз глядзеў на свае «прыступкі гонару» нейкімі новымі вачамі. Перад ім шырэй раскрываўся сэнс і вялікіх, і малых палзей яго жыцця.

Узрушлівыя думкі і ўражанні, звязаныя з тымі незабыўнымі словамі, паасабліваму прыходзілі да Васіля Мікалаевіча ў незвычайных для яго абставінах — у замежных паездках. Давалася знатнаму кавалю быць на чэхаславацкім заводзе «Аграрстрой Пелгржымаў», з якім спаборнічае «Гомсельмаш». Там у гутарках з рабочымі ён бачыў, якую добрую цікавасць праяўляюць яны да арганізацыі працы

на яго родным прадпрыемстве, да сацыялістычнага спаборніцтва. Сэрца яго поўнілася радасцю і гонарам. Пабыўаў ён таксама ў складзе прафсаюзнай дэлегацыі на прадпрыемствах Японіі. Дык на заводах краіны ўзыходнага сонца кінулася ў вочы зусім інашае. Людзі, праўда, там таксама працуюць старанна, але без натхнення, без таго творчага энтузіязму, што характэрныя для свабоднай працы і з'яўляюцца ў нас нормай жыцця. Там ён тады і ўдакладніў думку Ражкова: «Ні ў чым так не пазнаецца чалавек, як у сацыялістычнай працы».

Гэтыя ўспаміны прашуме-

лым. Ён раптам весела, гарэзліва, як добраму даўняму дружбаку, у думках сказаў яму: жыццё, браце, усёй сваёй сілай імкне да новага росквіту, якога ні што ў свеце не стрывае.

Вясёлы перакур — самы час пагутарыць пра што пачала. Высвятляецца, у каго неўзабаве дзень нараджэння, які цікавы фільм выходзіць на экраны, хто найбольш дасведчаны знаток футбола, бо з «навуковай» празорлівасцю прадбачыў выход матча паміж «Спартак» і «Зенітам». А вось Васілю Мікалаевічу і дзелавое пытанне зададзена: «Што адказаў яму, дэпутату Вар-

сталь. І з кіраўніцтвам калібровачнага завода сур'ёзная гутарка адбылася ў гаркоме. На далейшае.

У цэху здала яшчэ Хурсан пабачыў: Фёдар Мікалаевіч стаў каля молата за рычагамі кіравання. Падышоўшы, ён пакартаваў:

— Што, настаўнік, рычагі мне грэецца, каб рукі не намерзлі?

Ражкоў не адгукнуўся на жарт.

— Бяры клешчы, Васіль, і займай сваё кавальскае месца. — адказаў ён спакойна.

— Чаму, таі? — здзіўся Васіль Мікалаевіч. — А вы?

— А я за падручнага ў цябе паспрабую. Цяпер, мусіць, так будзе правільней.

Зноў ажылі молаты. Пыхкалі сціснутай парапаветранай сумессю, гакалі цяжка, моцна, улоўна. Хурсан арудаваў клешчамі нібы піпцэтам. Рукі яго былі не мітуслівыя — энергічныя і дакладныя. Распаленая сталь пырскала зіхатлівымі іскрамі і пакарліва плышчылася пад магутнымі ўдарамі. Васіль Мікалаевіч быццам поўніўся нейкай хмельнай сілай, быццам зачараваўся гэтай вогненна-грукатлівай рапсодыяй. І ўся яго істога як бы ядналася са святочнай урачыстасцю і нястрымным дзелавым рытмам, якія панавалі ў цэху. Час перастаў для яго існаваць. А пакоўкі доталей для новай машыны, сіласаўборачнага камбайна «Віхор», напаялі скрыню за скрыняй.

Вечарэла.

Молат мякка ўдарыў, аблегчана ўздыхнуў, і «баба» павольна апусцілася. Баёк лёг на баёк. Закончылася змена. Васіль Мікалаевіч расправіў пацяжэлыя плечы, выпрастаўся. Густыя бровы прыўзняліся, ён усміхнуўся Ражкову. Фёдар Мікалаевіч падышоў да яго, уважліва паглядзеў у вочы. Паглядзеў так, быццам валодаў нейкім адмысловым сакрэтам.

— Маладзец, Васіль, так трываць!

Салодкае, радаснае ўзрушэнне палілося Хурсану ў грудзі. Яму было прыемна ад таго, што так хораша працавалася. А яшчэ — ад гэтай сквопай, стрыманай пахвалы. Сгучнасць аднаго і другога як бы стварала нейкае незвычайнае, яснае адчуванне паўнаты і зладжанасці жыцця. Ён схіліў набок буйную галаву, на якой блішчела аранжавая каска, нейкі момант стаў нерухома.

Пакуль рабочыя святляючымі струменямі душа змывалі з сябе стому, пакуль пераапаналіся, цэхавыя эканамісты канчаткова падлічылі, што зроблена змяноў ў дзень Ленінскага суботніка. Аб'ём выладзенай прадукцыі ў параўнанні з пачатковымі зменамі ў звычайныя рабочы дзень склаўся большы як сто дзесяць працэнтаў. Рэдкалегія цэхавай наспенгазеты вывесіла новы выпуск «Маланкі».

Каля «Маланкі» стаяліся рабочыя — чыталі, абмяркоўвалі, каментыравалі. Васіль Мікалаевіч падышоў, вычгнў шыю, з-за плячэй прагав вачамі па роўных, старанна выписаных каліграфічным почыркам радках. Слухаў узбуджаную вясяліую гаману. Адчуваў ён сябе так, быццам у ім стоена жыла нейкая найвышэйшая суладнасць і прыгажосць вольных узніслых, гарачых людскіх пачуццяў.

Ён добра ведаў цану адкрыццю, поспеху, чалавечай радасці. Гэтаму вучыла яго зямля, якая пасеяла ў душы сялянскага хлопца сваё першае залатое зерне. Гэтаму навучыў яго завод — і ў вытворчай школе майстэрства, і ў чалавечай школе жыцця.

В. М. Хурсан (справа) і У. В. Гамзін. Фота М. ВІСОЦКАГА.

лі ў Васіля Мікалаевіча ў галаве, пакуль Фёдар Мікалаевіч нейкую хвіліну перацоўваў, парадкаваў нарыхтоўкі ў печы. Мусіць, ён крыху даўжэй, чым дазваляў перапынак, аддаваўся ім, бо праяваў, як каваль загадаў позірк: «Давай». Спахаліўся, калі Ражкоў неярпліва кінуў галавой. Адчуў няёмкасць. Яшчэ больш знякаваў, убачыўшы, як шырока, хітравата ўсміхнуўся Аляксандр Аверчанка. Працаваў Аверчанка на суседнім двухтонным штампавым молаце і заўважыў прамашку сябра. Ён нешта сказаў, але слоў не чуваць было ў грукате. Васіль Мікалаевіч прачытаў іх па тым, як варушыліся крыху адтапыраныя Аверчанкавы вусны: «Што, задрамаў?»

Усё ляцелі, падалі са званам у металічную скрыню чорна-сіня пакоўкі. У абед змоўклі молаты. Людзі, паабдаўшы ў заводскай сталовай, паселі ў альтанках на кароткі перакур. Прыемным халадком абдавала твары, вясномай свежасць. Пупышкі на разгалістым вецці дрэў, што зацяняла альтанкі, пільна сьцілае сонечнае святло. Яны, здавалася, пазіралі ў наваколле, нібы пікаўныя гарэзлівыя вочы. Васіль Мікалаевіч удыхнуў на поўныя грудзі пахкае паветра, абвёў поглядам прыгожае галінастае дрэва. У сіняватай празрыстасці дня яно выглядала ўрачыста-святочным і веліч-

коўнага Савета СССР, на пісьмо сакратар Магнітагорскага гаркома партыі? Васіль Мікалаевіч прасіў гарком уздзейнічаць на кіраўніцтва калібровачнага завода, які зрывае пастаўку халадна-цягнутага сталі.

Пытанне яму пра пісьмо было з падкусам і крыху задзірлівае. Яго «падкінуў» Аляксандр Аверчанка, Хурсан злёгка звужыў вочы, пільна паглядзеў на сябра. У пацямілых зрэнках у яго адблыска ледзь улоўная хітрынка.

— Глядзі, як заседзеліся мы тут сёння! — Ён борзда ўстаў. — Загаварыліся і на справу заблыліся.

— Не, пачкай, адкажы, калі ў цябе пытаюць. Маўчыць сакратар, а ты таксама маўчыш яму?

Васілю Мікалаевічу было зразумела, што Аверчанка ўжо не адступіцца. Аляксандр Мікалаевіч, гарачы, напорысты, імклівы, калі што лічыць прынцыповым — даводзіць да канца, да поўнай яснасці. Тут ён не ідзе ні з кім ні на якія кампрамісы.

— Не заводзься, Саша, усё ўжо як мае быць. — Васіль Мікалаевіч абняў рукою яго нешырокія пабэрдзныя плечы. — Ну, пайшлі, будзем іспі — раскажы.

Усе, ажыўлена гамонячы, рушылі з альтанкі.

— Дык паслухай, не прамачай сакратар гаркома. Учора атрымаў я ад яго пісьмо. Адгружаюць нам

ГЭТАМУ маладому спеваку творчы лёс зрабіў не зусім звычайны падарунак. На пачатку артыстычнай кар'еры М. Зданевічу даручылі партыі ў операх сучасных беларускіх кампазітараў, створаных паводле паэтычных лібрэта, — «Андрэй Касценя» М. Аладава з тэкстам П. Глебкі і «Зорка Венера» Ю. Семянякі, дзе гучаць вершы М. Багдановіча і тэкст А. Бачылы. Штосьці адметнае было ў такім старце спевака. Ён адчуваў не тэрэтычна, а непасрэдна складанасць і характава паэтычнага слова, што набывае свой музычны эквівалент.

Цяпер М. Зданевіч — сярод тых выхаванцаў Беларускай кансерваторыі імя А. Луначарскага, што існуюць галоўную службу на опернай сцэне (І. Адзіноца, Я. Пятроў, У. Іваноўскі, А. Рудкоўскі, А. Дзедзік, В. Стральчыня). Ён — лаўрэат Усесаюзнага конкурсу імя М. Глінкі. Міхась скончыў кансерваторыю па класу дацэнта С. Асколкава ў 1972 годзе, а ў тэатры ён ужо — амаль пяць гадоў. Яшчэ студэнтам трэцяга курса здольны вакаліст атрымаў запрашэнне ў оперную труп. Цяжка было сумяшчаць працу ў тэатры з вучобай. Ды затое наколькі вучобным было такое сумяшчэнне!

Запрашэнне ў тэатр было не выпадковым: Міхась — удзельнік многіх конкурсаў. Цікава прасачыць, як расло яго выканаўчае майстэрства ад конкурсу да конкурсу: пятае месца ў Таліне (1968 год), другое месца ў Кішынёве (1969 год), першае месца ў Мінску (1970 год) — усё гэта на міжрэспубліканскіх конкурсах, і нарэшце — перамога на Усесаюзным конкурсе імя М. Глінкі ў Вільнюсе (1971 г.). З творчым захапленнем працаваў ён і ў кансерваторскай опернай студыі. Грэмін у оперы «Андрэй Касценя», Ранэ ў «Алаленя» — вось партыі, якія ён тут спяваў. Менавіта тады яго і прыкмеціў тагачасны галоўны дырыжор оперы Г. Дугашаў і запрасіў на працу ў тэатр.

Дэбютам быў у 1969 годзе той жа Грэмін. Партыя гэта невялікая на аб'ёму і ў параўнанні з другімі выглядае даволі лёгка для сцэнічнага ўвасаблення: арыя ды некалькі рэплік у размове з Ангеліным. Але гэта — на першы погляд. У вакальных адносінах арыя Грэміна для артыста — паказчык валодання голасам, кантыленным спяваннем, вышляецага дыяпазону. Міхась Зданевіч даволі ўпэўнена спраўляўся з усімі гэтымі задачамі: глыбокі бас прыемнага тэмбра гучаў роўна, выразна і мякка. Таму не дзіўна, што і дэбют прайшоў удала, і маладому артысту адразу даручылі шэраг новых партый.

Адной з першых была партыя Чаплі ў оперы М. Аладава «Андрэй Касценя». У рэцэнзіі на гэты спектакль крытык Г. Кулішова

пісала: «Трэба адзначыць, што маладыя акцёры (сярод якіх ёсць і выхаванцы Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі: М. Зданевіч — Чаплі, І. Аглыгіна — Насця, У. Іваноўскі — Сашка) справіліся са сваімі партыямі. Удзел у такім спектаклі будзе для іх добрай школай...» Тады М. Зданевіч яшчэ вучыўся ў кансервато-

таму, што ён не быў механічным выканаўцам волі кампазітара і рэжысёра, а сам шукаў суладдзі паміж паэтычным тэкстам і музыкай, паміж унутраным станам герою і паводзінамі на сцэне. Скажам, калі А. Бачыла разам з Ю. Семянякам прапанавалі тэатру даволі смелую і арыгінальную для опернага трактоўку вобраза

рыса Гадупова. Спектакль манументальны: рэжысура С. Штэйна і музычная трактоўка Я. Ваічанка — арыгінальныя. Артыст у творчых шуканнях. Да таго ж незвычайная фізічная нагрузка! Нават па часу гучання — партыя, мабыць, самая складаная ў сусветным оперным мастацтве. Пакуль што адбыліся першыя выступленні М. Зданевіча ў гэтай партыі. Добра пра яго поспех сказаў маскоўскі крытык І. Папоў, які аперацыйна прарэцэнзаваў спектакль (г.д. газету «ЛіМ» за 27.XII.74 г.). Падрабязны разгляд зробленага салістам — наперадзе. Але муну сказаць, што і ў гэтай рабоце М. Зданевіча паэтычнае слова Пушкіна было крыніцай нейкіх самых запаветных пошукаў характару героя, псіхалагічнага свету, эмацыянальнага стану. І тут ён чытаў і перачытваў тое, што так магутна і маляўніча прагучала спачатку на паперы пад пером геніяльнага паэта. Бо і кампазітар выходзіў з драмы «Барыс Гадупоў», у ёй адчуў веліч роздму мастака аб часе, аб чалавеку, аб дзяржаве. У найбольш удалых мясцінах ролі М. Зданевіч спявае так, што адчуваеш яго замілаванне перад характаром паэтычнага слова, яго паглыбленне ў хаду думак і пацуючы Барыса, перададзена Пушкіным і ў поступу радкоў, і ў рытміцы маналогу, што так бліскуча перакладзена на мову музыкі.

Зразумела, я ўзяў толькі адзін аспект творчасці маладога саліста оперы. Але і такі разгляд здабыткаў М. Зданевіча сведчыць аб тым, што труп тэатра мае цяпер надзвычай чулага да музычнай драматургіі артыста, здатнага даваць арыгінальныя трактоўкі і вядомых герояў, і новых вобразаў опернай літаратуры.

Леанід ІВАШКОЎ.

АД ПРАЗРЫСТАГА РАДКА ПАЭЗІІ

Міхась ЗДАНЕВІЧ У НАЦЫЯНАЛЬНЫМ ОПЕРНЫМ РЕПЕРТУАРЫ

ры. Але калі тут вучоба падыходзіла к канцу, то ў тэатры яна толькі пачыналася. Кожны новы спектакль, кожная новая роля — крок наперад у асваенні нялёгкага шляху опернага артыста. Настаўнікамі маладога спевака былі не толькі дырыжоры, але і старэйшыя таварышы.

Зорна Венера ўзышла над зямлёю, Светлыя згядкі з сабой прывяла... Помніш, калі я спаткаўся з табою, Зорна Венера ўзышла...

Як вы ўжо здагадаліся, наша гаворка далей пойдзе пра оперу Ю. Семянякі і А. Еацьчы «Зорка Венера», якая была пастаўлена ў тэатры ў 1970 годзе. Як адзначала крытыка, складаную, але ганаровую задачу паставілі перад сабой яе аўтары. У выніку быў створаны арыгінальны па задуме і яе ўвасабленню спектакль.

Наведвальнікі опернага тэатра, якія сочаць за творчымі дэбютамі, і на гэты раз звярнулі ўвагу на Міхаса Зданевіча, бо ён нежак адразу прадэманстраваў свае безумовныя артыстычныя здольнасці. Імпазанты, упэўнены, з добрым жэстам і выразнай мімікай, ён выклікае давер да сябе як акцёр, здатны ўвасабліцца ў вобраз, а не толькі «хаваць» свой паўсядзёны твар пад грывам таго ж Грэміна або Багдановіча — старэйшага. Разам з багаццем вакальных здольнасцей гэта надавала яму вагу, спрыяла станаўленню і творчаму самаадчуванню артыстычнага «я». Хоць сцэнічны лёс спектакляў, аб якіх мы тут гаворым, розны («Андрэй Касценя», на жаль, не ўтрымаўся на афішы тэатра), работа маладога саліста ў іх заслуговае добрага слова. Асабліва

бацькі паэта, М. Зданевіч не проста згадзіўся з імі, а паглыбіўся ў біяграфію, перагарнуў не адну кніжку, каб мець сваё меркаванне аб чалавеку, чый характар так пазнаёму ў розныя часы ўплываў на жыццё Максіма Багдановіча.

На нашу думку, М. Зданевіч адчуў псіхалагічную складанасць бацькоўскіх пацуючых старэйшага Багдановіча: той нібы і разумее сына, і не хацеў бы рызыкаваць яго жыццём. Яму трэба заставацца перад Максімам тым выснародным аўтарызмам, якім бацька быў калісьці, у дзіцячыя гады будучага паэта. Таму нават сціслыя паэмы рэплікі ў аўсных спеваках набывалі напал глыбокіх эмацыянальных і інтэлектуальных зрухаў у душы сталага мучыны. У знешніх паводзінах Багдановіча — Зданевіча было штосьці ад кабінетнага літаратара, ад кніжніка. Ён помніць, як гэта складала ўсе адбыццё ў віры жыцця. Карацей кажучы, герой М. Зданевіча хацеў бы не даць сыну захапіцца «лізіямі».

Такое ўражанне пакідала

цэнзенты, запамінальныя вобразы стварылі менавіта гэтыя выканаўцы. Праўда, М. Зданевіч выступаў фактычна ў эпізодзе, але пачынаў пераадаваць некаторую статычнасць вобраза бацькі паэта: ён унутрана актыўна, з пацуючым дваровым разваг гутарыў з сынам, і яго рэплікі выклікалі ў Максіма поўны асацыятыўны адказ. Пакрысе ансамбль выканаўцаў зліваўся ў адзінае цэлае. У галерэі пераважаў герой Міхасы Зданевіча займаў усё больш пэўнае месца як завершаны мастацкі вобраз (або, прынамсі — таленавіты эскіз да яго).

Далей у рэпертуары саліста з'яўляюцца адказныя партыі — Мефістофель, Лепарэла, Хэвізберы, а гэта яшчэ і дзівосны дыяпазон кампазітарскіх талентаў: Гуно, Моцарт, Тактакішвілі... Нарэшце, Мусаргскі! Маладому спеваку даручаюць ролю Ба-

ВОДГУЛЛЕ ХАРАКТВА

Есць професіянальны камерны аркестр Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Яго ведаюць тысячы аматараў музыкі не толькі нашай рэспублікі.

Але ёсць і яшчэ адзін такі ансамбль у Мінску. Яго ўдзельнікі — будучыя музыканты і педагогі. Выступленні ў складзе кансерваторскага камернага аркестра для іх карысна практычна, якая пашырае творчыя далеглыя, выхоўвае пацуючце адназначнасці за трактоўку і раскрываць твораў, вучыць разумець ансамблевасць як прыкмету сталасці музыканта-выканаўцы. Сустрэчы з камерным аркестрам Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. Луначарскага — гэта знаёмства і з рэпертуарнымі навінкамі, і з людзьмі, якія ў працэсе творчага станаўлення авалодваюць віртуознымі партыямі ў музыцы старых і заўсёды маладых класікаў.

Вось адзін такі вечар. Са сцэны ліецца празрыстая і танная трапятная музычная спо-

ведзь А. Вігальдзі, і мы пачынаем адчуваць характаво інструментальнага канцэрта, дзе радасць жыцця перадаецца ў складаных эмацыянальных перажываннях «героя». Салісты — выкладчыкі кансерваторыі В. Зяленік, А. Янпольскі, А. Крамароў і В. Лагвіненка — прадэманстравалі тонкае разуменне стылю Вігальдзі. А ў канцэрце для двух габоў гулямі мяккае пастаральнае вучанне саліруючых інструментаў (выкладчык Б. Нічоў і студэнт В. Максіменка) было асабліва прываблівым.

Акрамя гэтага кампазітара, ансамбль пазнаёміў аўдыторыю і са старонкамі музычнай літаратуры, што належыць П. Хелендаю, нашым сучаснікам Д. Эймаў і Б. Марціну. Саліравалі студэнты А. Мазурава (ванал) і Ул. Бяляў (ударны інструмент).

Кіруе ансамблем В. Зяленік. Р. САБУРАВА.

Кіно

ГНЕЎ «ПАРТЫЗАНСКОЙ МАДОННЫ»

МІХАІЛ САВІЦКІ...

Хто не ведае гэтага мастака, які ўсю сваю творчасць прысвяціў усенароднаму падзвігу ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Ён сам прайшоў праз яе страшэннае пекла. І не дзіўна, што гераізм савецкіх людзей, праўлены ў барацьбе з лютым ворагам, так шчырока, па-грамадзянску адказна і маштабна адлюстраваны ў яго палотнах.

І вось новая сустрэча з мастаком — дакументальны фільм «Апаленая памяць» (вытворчасць аб'яднання «Летаніс» кінастудыі «Беларусьфільм»). Палотны М. Савіцкага напісаны ў розныя перыяды. Але аўтары стужкі падпарадкоўваюць іх сваёй кінематаграфічнай ханалогіі. Мы бачым падзел вайны ад яе пачатку і да заканчэння, да самага вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Адметна, што на пачатку стужкі даецца пралог-роздум аб вайне пісьменніка Васіля Быкава, для якога ваенная тэма — вядучая ў яго творчасці. З'яўленне імя В. Быкава ў загаловачых літрах служыць важкай прадмовай, добра спрыяе павышэнню аўтарытэта фільма і цікавасці да яго з боку глядачоў.

Сцэнарый да гэтага кіна-творца напісаў беларускі паэт Геннадзь Бураўкін, у задачу якога ўваходзіла знайсці (і з

гэтым ён бліскуча справіўся) кінематаграфічнае вырашэнне тэмы. «Герой» фільма — карціны М. Савіцкага і яны самі пра сябе раскажваюць. І яшчэ адну асаблівасць варта адзначыць. Здымаў гэты кінаарыс Венямін Арлоў — удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, якому не патрэбна было выдумляць. Сержант Арлоў бачыў вайну праз прыцэл сваёй гарматы, «інохаў порах» і яго пах перадаў на экране.

Вось такое спалучэнне талентаў — празаіка, паэта, кінематаграфіста і мастака — нарадзіла дакументальную стужку «Апаленая памяць».

Апаленая... Усе, хто перажыў трагедыю вайны і хто ведае пра яе з кніжак, успамінаў, фільмаў, удзячны гэтай мастаку за тое, што ён так страсна, баявіта, усхвалявана ўваскрэсіў гераізм савецкага народа, яго падзвіг на фронце, у партызанскіх злучэннях і ў працоўным тыле.

Багатая, насычаная цікавымі фактамі біяграфія самага Міхала Савіцкага магла б паслужыць тэмай для асобнага дакументальнага і нават мастацкага фільма. Хіба ж не цікава было б паглядзець на экране, як дзевятнацігадовае палітрукартылерыст М. Савіцкі быў удзельнікам 250-дзённай Севастопальскай абароны, як рабіў цяжкія пераходы ад Чарнаморскага ўзбярэжжа Каўказа да Севастопалю... Немагчыма ўявіць сабе тое пекла, у якім знаходзіўся гэты савецкі марак, абараняючы да апошняга патрона родную зямлю.

Потым здарылася самае страшэннае: фашысцкі палон, здзекі, катаванні ў лагерах Дзюсельдорфа, Бухенвальда, Дахау...

Спраўды ўсхваляваным мог быць кінарэжысёр пра мастака-ваіна, мастака-патрыёта. Але правільна робяць аўтары фільма, што не паддаюцца спакусе зрабіць біяграфічную стужку, а сканцэнтруюць

Сёння заснавальніку беларускага кіно Юрыю Віктаравічу Тарычу споўнілася 69...

Прапануем увазе чытачоў нататкі журналісткі Э. Міловай аб яе апошняй сустрэчы з гэтым выдатным рэжысёрам у снежні 1966 года, калі ён быў цяжка хворы.

Поўнасьцю нататкі будуць надрукаваны ў кнізе «Кінамастаства Савецкай Беларусі», што выходзіць у выдавецтве «Іскусство».

РЭЖЫСЁРСКАЕ ІНТЭРВ'Ю

слухаў расказ нашага тэлевізійнага апэратара пра сучасны Полацк і некалькі разоў наўтараў: «Я б туды паехаў...»

Аднак вытаніяў Ю. Тарыч задаваў нямнога — проста нечакана ўстаўляў у размову тое ці іншае слова або пытаўся, напрыклад: «А што, Віктар Цімафеевіч, калі абараняе свае прынцыпы, таксама пераходзіць на шэпат?»

Мы зразумелі не адразу, што Віктар Цімафеевіч — гэта Віця Тураў, якога Ю. Тарыч ведаў яшчэ студэнтам інстытута кінамаграфіі, а потым пагадзіліся: так, сапраўды — Віктар Цімафеевіч, аўтар вялікага, сур'ёзнага фільма «Праз могілкі». І мы расказвалі пра новыя творчыя планы Віктара Турава, пра новую карціну, якую ён тады здымаў — «Я родам з дзяцінства». Юрый Віктаравіч слухаў з вялікім задавальненнем...

Мы задалі яму не зусім дакладна сфармуляванае пытанне. Сэнс заключаўся ў тым, што, мяркуючы па стужках самога Юрыя Віктаравіча, «Крылы халопа», «Лясная быль», «11 ліпеня», яго цікавіў вострадраматычны сюжэт, а ў тураўскай карціне гэтага няма. Там асабліва ўвага да жоансаў, наглыбленне ў псіхалогію вобраза.

У адказ Юрый Віктаравіч падкрэсліў, што пра гэта ў двух словах не расказаць.

Свае задумы яму даводзілася адстойваць у дыскусіях, спрэчках, на старонках газет, у практычнай рабоце. Потым заўважыў, што яго фільмы мы глядзелі з «сённяшняга» дня. Ён гаварыў мякка, з усмешкай.

Затым ён дадаў: «І трэба, каб мы, работнікі кіно (ён так і сказаў: «работнікі»), замяняючы, відаць, доволі распаўсюджанае цяпер слова «майстры», па-творчы авалодалі ўсімi сродкамі кінамаграфіі. І тады нам на экране раскрыюцца сапраўдныя пласты жыцця. Для мяне найважней за ўсё — праўда сюжэта, характару і быту. Я стараўся знайсці ключ да асноўнай думкі фільма менавіта ў псіхалогіі герояў...»

Нам прыгадалася сцэна з фільма «11 ліпеня», у якой іграла артыстка Л. Мазалеўская.

Потым па нашай просьбе Юрый Віктаравіч расказаў аб тым, як ён працаваў над карцінай «Крылы халопа». Яе поспех і вялікі грамадскі рэзананс рэжысёр тлумачыў выдатнай іграй Л. Леанідава і тым, што творчая група старанна працавала над стварэннем атмасферы, у якой адбываліся падзеі, асроддзі і фону дзеяння.

...Інтэрв'ю з Ю. Тарычам завяршалася на плёнку. Выступіўшы перад тэлеаэб'ектам, Юрый Віктаравіч гаварыў у сваёй звычайнай мане-

ры, проста і мякка: прасіў заўсёды быць у «рабочым», быць шчаслівым у сваёй справе, а, значыць, і ў жыцці.

І вось тут, ужо зусім забыўшыся пра яго ўзрост, пра тое, што ён даўно ўжо не працуе, мы задалі раптам традыцыйнае пытанне: якія планы?

— Так, — сказаў ён, — я хацеў бы яшчэ прапрацаваць. І калі буду рабіць яшчэ штосьці... У мяне ёсць некаторыя задумкі...

— На гісторыка-рэвалюцыйную тэму? — пацікавіўся хтосьці.

Юрый Віктаравіч усмінуўся, паглядзеў на экран тэлевізара.

— Я ж бачу жыццё не толькі праз гэта аkenца. Мне здаецца, ёсць рэчы, якія аднолькава хваляюць і маё, і ваша пакаленне. Я б хацеў гаварыць пра іх...

І 3 студзеня 1967 года ён гаварыў са сваімі налегамі, са сваімі глядачамі з экрана тэлевізара. Зноў ажывалі кадры з яго непаўторных фільмаў...

...Тэлеінтэрв'ю было завісана. Мы атрымалі тады шмат водгукі, але перадаць іх Юрыю Віктаравічу не паспелі. Раптоўна перастала быць гарачае сэрца рэжысёра, грамадзяніна, чалавека.

Э. МІЛОВА.

...ПЕРАД ад'ездам у Маскву мы гаварылі з маладымі рэжысёрамі з «Беларусьфільма» В. Туравым і Б. Сцяпанавым. (У свой час Ю. Тарыч быў запрошаны мастацкім кіраўніком на іх фільмы з кінаальманаха «Расказы аб жоантве»). Яны прыгадалі, што бачылі старэйшага кінамаграфіста заўсёды — бадзёрым, жыццярадасным, добрамыслівым.

Нам удалося знайсці фота: Юрый Віктаравіч на здымках ідзе ў невялікай лясной вёсцы. Але з таго часу прайшло яшчэ пяць гадоў. Што захавала памяць чалавека, якому падышоў дзесяты дзесятак? Якое багацце, насычанае падзеямі жыцця! Дзяцінства прайшло ў старажытным Полацку, у вялікай і дружнай сям'і артылерыйскага афіцэра. Потым войны, ссылкі, рэвалюцыя, нялёгкае станаўленне кінамаграфіста, — усё было ў яго жыцці, увесь імклівы і супярэчлівы, прыгожы і жорсткі свет дваццатага стагоддзя, праз які пралёт лёс гэтага мастака.

Здарылася так, што спачатку інтэрв'ю давалі мы, а Юрый Віктаравіч пытаўся пра Мінск, цікавіўся будаўніцтвам новых раёнаў, доўга

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Вобраз нявесты Аляксея стварыла маладая артыстка Галіна Шырокшына.

Артыст Віктар Вядзерінаў у ролі Аляксея Вятуліна.

У Гомельскім абласным драматычным тэатры з поспехам ідзе спектакль «Сын трох рэк» паводле героіка-драматычнай пазмы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Віктара Гусева (пастаноўчык — галоўны рэжысёр тэатра Канстанцін Пятроў). Праз увесь спектакль чырвоная ніткай праходзіць ідэя неабходнасці аднаўлення сіл у барацьбе з фашызмам. Думы, спадзяванні і дзеянні вальгара Аляксея Вятуліна глыбока раскрывае артыст Віктар Вядзерінаў. Трагічны і палоні разам з сынам Сены — Андрэ (артыст Уладзімір Драбышэўскі), Аляксей не становіцца на колена перад ворагам, ён арганізуе ідэі і вырываецца на волю. Андрэ ўвесь час вагаецца, працягвае перашучаць, баючыся смерці, і — гіне. Сына Эльбы Фрыдрых фон Баумвола артыст Яўген Дашкоў пераканаўча паказвае жорсткім і хітвым. Уражвае ў спектаклі вобраз маці Аляксея. Артыстка Марына Карабчанская ў гэтай ролі данесла да глядача і цёплую мацярынскую любоў, і беззапавестную адданасць Радзіме, і неперымрную нянавіць да ворага. Маладая артыстка Галіна Шырокшына стварыла светлы вобраз нявесты Аляксея, якая таксама, як і яе каханым, беззапавестна і самаадданна змагаецца з ворагам.

У ролі маці Аляксея артыстка Марына Карабчанская. Фота Ф. Раманава.

ваюць увагу глядача менавіта на аспектах творчасці М. Савіцкага, раскрываючы, галоўным чынам, яго духоўны свет, яго мастацкія пазіцыі. Зроблена гэта ірка, лаканічна, тактоўна, разам з тым глыбока і пераканаўча. Герой фільма з'яўляецца ў кадры разы тры ці чатыры. Але яго прысутнасць адчуваецца ўвесь час, на працягу ўсіх дваццаці мінут. Здаецца, што на нашых вачах пад пэндзелем нараджаюцца такія карціны, як «У полі», «Хлябы», «Партызаны», «Партызанская мадонна», «Маці партызана» і іншыя.

«Заслуга» кінаарыса ў тым, што ён на сваёй кінамаграфічнай мове прапагандуе гэтыя палотны, дапамагае найлепшым чынам разгледзець жоансы выяўленчага мастацтва М. Савіцкага. Камера В. Арлова «прымушае» нас больш пільна ўбачыць і ацаніць кожную карціну ў дэталі і цэлкам, кінамаграфічны прыём ракурсу прыйшоўся тут вельмі дарэчы. Дзякуючы ёй, кінакамеры, мы можам разгледзець дабрату і гнеў у вачах партызанскай мадонны, прыгнечаную горам маці партызана і з'яўленне яе маленькага сына на фоне шыбені, як увасабленне жыцця, усяго светлага і непераможнага. Адным словам, паказ на экране карцін М. Савіцкага, ды яшчэ ў колеры (а без яго іх немагчыма ўявіць) — гэта як другое нараджэнне палотнаў, як своеасаблівае экскурсія ў творчую лабараторыю народнага мастака БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР.

Адзначаючы лепшае, што паказана ў фільме, хацелася б сказаць і пра некаторыя

працікі. На маю думку, варта было ўвесці ў кадр і самога Васіля Быкава, а не абмяжоўвацца адным яго тэкстам. Глядзіш фільм і адчуваеш, што менавіта гэтага ў ім не хапае.

І не толькі гэтага. Аўтары не назвалі свой фільм мастацтвазнаўчым, а фактычна ён прэтэндуе на гэта. Дакументалісты не палчылі нават патрэбным даць назвы карцін М. Савіцкага, што само па сабе адравава добра падрыхтаванаму глядачу. Не пашкодзіла б пракаменціраваць кінастужку больш шырока, маючы на ўвазе асаблі-

васці карцін, усёй творчасці мастака.

Некаторыя працікі не зазначаюць, праўда, усяго дадатнага, чым вызначаецца фільм «Апаленая памяць». Ён — яскравае сведчанне мастацкай сталасці рэжысёра А. Канеўскага, вядомага глядачу па многіх кінаарысах, у прыватнасці, па кінаарысе «Актрыса — мал прафесія» (пра народную артыстку СССР А. Клімаву). Новая яго работа — значны крок у распрацоўцы тэмы аб творчай Інтэлігенцыі рэспублікі.

Віктар ПОЛЯК.

З. ПАУЛОУСКІ. Народны пісьменнік Беларусі І. Шамякін.

З. ПАУЛОУСКІ. Народны пісьменнік Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі І. Мележ.

У ЗАЛАХ Палаца мастацтваў дэманструецца «Асенняя рэспубліканская выстаўка 1974 года» — збор твораў беларускіх мастакоў, напісаных у апошнія гады.

Асабліва асабліва асенняга вернісажу заключаецца ў тым, што ён, так сказаць, вольны: творы, якія на ім прадстаўлены, адбіраюцца без удзелу журы і выстаўкома, кожны ўдзельнік выстаўкі сам вырашае, што ён лічыць неабходным паказаць гледачу. І гэта, безумоўна, патрабавала ад мастакоў асаблівай адказнасці, адбор павінен быў быць надзвычай строгім, гэтак жа, як, скажам, падрыхтоўка пісьменнікам свайго «Выбранага», калі творы адбіраюцца не толькі і не столькі па вартасці і актуальнасці тэмы, колькі па іх мастацкай якасці. Кожны мастак павінен быў выстаўіць толькі такія рэчы, якія адпавядаюць самым высокім запатрабаванням, самым высокім ідэяна-мастацкім крытэрыям. На жаль, не ўсе аўтары аказаліся на вышнім такой узроўні. Але пра гэта крыху пазней... На выстаўцы з 233 жывапісных работ — 150 пейзажаў, прысвечаных роднай поўродзе, краінамі Беларусі і іншых рэспублік. Але гэта не выклікае пярэчаньняў, вялікая колькасць пейзажаў сведчыць аб любові мастакоў да Радзімы...

Як заўсёды, прыцягваюць увагу эпічныя пейзажы В. Цвірко, напісаныя шырока, размашыста, з адметным майстэрствам; тонкія адценні лірычнага настрою ўласцівы пейзажам І. Рэя, мажорна гучаць пейзажы А. Гугеля, Р. Кудрэвіч, В. Грамыкі; хваляе лірычная імпрэсія гомельскіх мастакоў Д. Алейніка і М. Казакевіча.

Пейзажы М. Чэпіка і С. Гарачава цікавыя спалучэннем канкрэтнага з фантастычнай трансфармацыяй убачанага: аблогі ў М. Чэпіка нагадваюць тэатральныя сафіты, яны свецяцца блакітным, пляшчотна-ружовым, светла-жоўтым, ізумрудна-зялёным святлом, а ў С. Гарачава туманная хмара над ціхім лясным возерам ператвараецца ў фэю з дзіцячай казкі...

Загадкаваасцю, таямнічасцю прасякнуты пейзажы І. Басова, але гэта не містыцызм, а загадкаваасць, таямнічасць самой Прыроды, якую імкнецца спасцігнуць мастак.

У многіх пейзажах (і не толькі ў іх), прадстаўленых на гэтай выстаўцы, адчуваецца жаданне мастакоў перадаць настрой, пачуцці і думкі чалавека праз колер, жаданне прымусяць фарбы гучаць, як музыку. Відаць, таму многія мастакі і называюць сваімі работамі адпаведныя. Так, напрыклад, маладая мастачка С. Каткова назвала сваю работу «Музыка. Арганны вечар», Б. Казакоў — «Вячэрняя песня», В. Варламаў — «Мелодыя вечнасці», М. Залозны — «Сум»...

Пералічыць усе прадстаўленыя на выстаўцы пейзажы цяж-

ка, аднак можна сказаць, што амаль усе пейзажысты знайшлі ў жанры нешта новае, сваё, адметнае.

Гэта ж тычыцца нацыянальнага жанру, блізкага да пейзажу, але больш лакальнага, прадметнага. Новыя магчымасці нацыянальнага адкрылі для сябе Л. Шамякіна, яго работа выявіла насычаную глыбіню і невычэрпныя дэкаратыўныя якасці фарбаў; дакладная форма вызначае нацыянальнасць Х. Ліўшыца, мастака, які нібы сцвярджае сваімі работамі, што ён — у баку ад фармаль-

скі, Л. Шамякіна, Г. Вашчанка, А. Кішчанка, — з работ названых мастакоў асабліва запамінаецца партрэт А. Кішчанкі «Наташа».

Вылучаюцца і партрэты, напісаныя маладымі мастакамі Беларусі, нядаўнімі выпускнікамі тэатральна-мастацкага інстытута З. Літвінавай, Н. Гольшвай, Н. Кірзевым. Асабліва хочацца адзначыць работы З. Літвінавай, якія выкананы ў складанейшай тэхніцы энкаўстыкі, што само па сабе вельмі цікава.

Малады мастак Н. Кірзеў у сваёй рабоце «Партрэт Галі

ПЕЙЗАЖ, НАЦЫЯНАЛЬНЫ ПАРТРЭТ...

НАТАТКІ З АСЕННЯЙ РЭСПУБЛІКАНСКАЙ ВЫСТАЎКІ 1974 ГОДА

ных пошукаў і застаецца верным рэальнасці фарбаў і чысціні формы, верным традыцыям рэалістычнага нацыянальнага духам, плоцю насычаным важным, грунтоўным нацыянальным Г. Вашчанкі.

Шырока прадстаўлены на выстаўцы партрэты.

Трэба адзначыць, што вялікую ролю ў далейшым развіцці гэтага складанага жанру адыграла Усесаюзная выстаўка партрэта «Наш сучаснік», якая экспанавалася ў Мінску, у тым жа Палацы мастацтваў.

Звяртае на сябе ўвагу работа віцебскага партрэта І. Бароўскага «Участковы». Тут ёсць характар, цудоўна напісаны фон — хаціны старога Віцебска. Гэты партрэт сваёй рэалістычнай сілай і дакладнасцю нібы супрацьстаіць групаваму партрэту таго ж І. Бароўскага «Рэпарціры», дзе няма псіхалагічнай характарыстыкі персанажаў, а ёсць стылізаванасць, вонкавая прыгажосць, салоннасць.

Дзіўна, што вонкавай прыгажосцю і стылізаванай грашчэ і партрэты, напісаныя такімі вядомымі мастакамі, як П. Крахалёў і Р. Кудрэвіч. Напрыклад, Р. Кудрэвіч у сваім партрэце вясковай дзяўчыны пазбягае ўнутранай характарыстыкі персанажа, затое ярка выпісаны ручнікі і поцілкі, у выніку чаго галоўнымі момантамі палатна зрабіліся рэчы, а не чалавек.

Тое самае ўласціва і партрэту работы гомельскай мастачкі Б. Кузняцовай — яе сялянская бабулька — таксама стылізаваная. Аднак Б. Кузняцова ўсё ж умее «прачытаць» характар, аб чым сведчыць яе партрэт дзяўчыны-мастачкі, у якім перадаецца творчы момант. У партрэце ёсць разуменне чалавека, разуменне яго ўнутранага свету.

З цікавымі партрэтамі выступілі на выстаўцы А. Малішэў-

кай музыкай — якая ж тут мелодыя вечнасці?.. Ці мы павінны дапусціць, што маладыя людзі слухаюць па транзістару арганную музыку Баха? Але хто ж слухае Баха на хаду?!.. А можа, аўтар хацеў сказаць і сваім персанажам, і маладым гледачам: «Не праходзьце міма адвечнай прыгажосці, міма архітэктурнага помніка, які і ёсць мелодыя вечнасці?»..

Як бачыце, усё забытана, усё разбураецца. І калі В. Варламаў сапраўды хацеў апяць помнік архітэктурны, дык трэба было не награвашчаць вакол яго выпадковыя дэталі. Напрыклад, у мастака І. Стасевіча велічны помнік мінулага паказаны проста, а ўражанне робіць вялікае.

Больш арганічная ў Варламава «Сучасніца», аднак вобраз падаецца «ў лоб». І ўсё ж даруеш аўтару «лабавыя» прыёмы кампазіцыі, бо вельмі выразная постаць маладой жанчыны-маці, выразна выяўлены яе адносіны да скульптуры дзевы Марыі, выразна паказана ўсё адрозненне сярэднявечнай экзальтацыі ад сучаснага чалавека. Разам з тым адчуваецца і тое вечнае, што звязвае старую скульптуру з нашай сучаснай — гэта прыгажосць жаночай душы, прыгажосць Жанчыны; маці мінулых часоў нібы размаўляе з сённяшняй маці аб вечным: аб каханні, аб неўміручасці жыцця... Карціна багатая па фарбах, яна

пункту бачання, з вышыні «птушынага палёту», а канкрэтныя прадметы размяшчаюць гарызантальна. Тое ж самае на палатне М. Меранкова — агульны план нібы звернуў, а людзі, трамвай, кошыкі, сабакі — у гарызантальнай плоскасці. Прыём гэты дапамагае раскрыць псіхалогію дзіцяці, светаўспрыманне дзяўчынкі-імлянніцы.

І яшчэ адну традыцыю выкарыстоўвае мастак у гэтай рабоце: традыцыю вядомага савецкага мастака Д. Жылінскага, прынцыпы яго жывапіснай манеры, што дае магчымасць перадаць фарбы, колер гэтак жа інтэнсіўна і чыста, як іх бачаць дзеці. Думаецца, што М. Меранкоў на правільнай дарозе.

На жаль, на асенняй выстаўцы, калі не лічыць карціны М. Данцыга «Вечны агонь», «Зямлі» віцязьбіна Я. Явіна, «Спёкі» віцязьбіна М. Міхайлава, амаль што няма сюжэтна-тэматычных палатнаў значнага гучання. Напрыклад, «Рабіна горкая» І. Ціханова цалкам пераймальна, эклектычна, тут і капіраванне Баціцэлі, і фарбы «пад Міхаіла Савіцкага»...

Адсутнасць сур'ёзных, значных сюжэтна-тэматычных палатнаў, якія, як цяжкая артылерыя ў баі, задаюць яму тон, безумоўна, зніжае значэнне выстаўкі. А кожная выстаўка — таксама бой. Бой за праўду жыцця, за праўду мастацтва.

І ўсё ж «Асенняя выстаўка

прыгожая ў высокім сэнсе гэтага слова і нібы падкрэслівае сваёй прыгажосцю — прыгажосць пачуццяў нашай сучаснасці.

Выяўленае мастацтва нашых дзён характэрна яшчэ і тым, што мастакі часта сумішчаюць у сваіх работах розныя жанры. Напрыклад, партрэт увязваецца з нацыянальным, нацыянальнае пішацца на фоне пейзажу і г. д. Робіцца гэта дзеля пэўнай звышзадачы, дзеля гранічнага выяўлення задумы.

Вось работа М. Данцыга «Ялінка». Што гэта? Нацыянальна? Пейзаж? Жанравае палатно? Але ці такая важная тут чысціня жанру? Мне здаецца, што работу М. Данцыга можна лічыць своеасаблівай элегіяй, лірычнай алегорыяй, прастай і разам з тым не прастай.

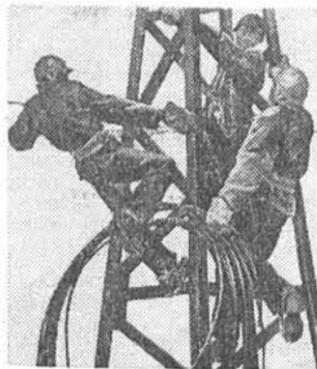
Скончылася навагодняе свята, адшумелі вясёлыя вечары, гульні, і нехта выкінуў з дому нікому ўжо не патрэбную ялінку. Колькі разоў мы бачылі гэта, колькі разоў і самі так рабілі!.. Дык чаму ж ад «Ялінкі» М. Данцыга гэтак сціскаецца сэрца, чаму думаеш пра імклівы рух часу, пра блізкіх, якіх страціў, пра былое каханне, пра гадзі, якія не вернуцца, як людзі, што пайшлі ад нас — і назаўсёды, і проста сваімі шляхамі!..

Вельмі цікавая работа маладога мастака М. Меранкова «Дзень нараджэння». Яе кампазіцыя, праўда, амаль што паўтарае прыём вядомай рускай мастачкі З. Серабраковай, але аўтар мае права на такую пераймальнасць, калі ён не проста паўтарае некага, а гаворыць сваё, адметнае, выкарыстоўваючы вядомы ўжо фармальны момант.

«Дзень нараджэння» прысвечаны дзецям, і таму прыём тут ужыты «дзіцячы», прыём дзіцячага малюнка, ад якога ішла і З. Серабракова. Дзеці малююць агульны план з аднаго

1974 года» прынесла пэўную карысць. Яна дала магчымасць выступіць вялікай колькасцю маладых мастакоў, якія не заўсёды трапяць на тэматычныя выстаўкі, выявіла многія цікавыя напрамкі мастацкіх пошукаў. Думаецца, што падобныя вернісажы павінны зрабіцца традыцыяй, гэтак жа, як выстаўкі тэматычныя.

В. ВАЛЬФΟΥСКІ.

У. МІХАЙЛОУСКІ. Мантаннікі-высотнікі.

У. УРОДНІЧ. Начное дзяжурства.

ЗАКОНЧЫўСЯ Гомельскі абласны агляд сельскіх агітацыйна-мастацкіх брыгад, які праводзіўся ўпраўленнем культуры, аблсаўпрофам, абкомам ЛКСМБ і быў прысвечаны ўдарнікам працы дзевятай пяцігодкі. На ім выступілі лепшыя агітбрыгады, пераможцы занальных і куставых аглядаў Гомельшчыны. Два дні на сцэне Гомельскага раённага дома культуры сваё майстэрства дэманстравалі механізатары Хойніцкага раёна, рабочыя саўгасаў Петрыкаўскага раёна, навучэнцы з Нароўлі, калгаснікі Лоеўшчыны, сельская моладзь з Жыткавіцкага раёна.

Усе агітбрыгады, што прынялі ўдзел у аглядзе, — а іх было дваццаць — прадэманстравалі добрае выканаўчае майстэрства, паказалі цікавыя сцэны з удалымі пастаповачнымі знаходкамі, непадобныя адзін да аднаго. Яны выступалі шчыра, з поўнай аддачай, выявілі высокі ідэйны і мастацкі ўзровень калектываў. Гэта адчулі і члены журы, і гледачы, што знаходзіліся ў зале.

Вядома, што добры сцэнарый, кваліфікаваная рэжысура і акцёрскае майстэрства вызначаюць поспех той ці іншай брыгады. Іменна ўсе гэтыя тры кампаненты заўважаліся ў выступленнях многіх калектываў. І калі ў мінулыя гады нашы агітбрыгады ставілі галоўнай мэтай лозунгавую агітацыю, то зараз усё больш і больш імкнучыся ўздзейнічаць на гледачоў эмацыянальна.

«Агітбрыгадам — высокую ідэйную накіраванасць, майстэрства і пошук!» Такім быў дэвіз абласнога агляду налектываў баявога жанру. Сёння іх на Гомельшчыне — 305.

Праграма Чачэрскага аўтаклуба «З агеньчыкам!» пабу-

давана па прынцыпу жывой газеты. У ёй было некалькі рубрык: «30-годдзю Перамогі прысвячаецца», «Весткі з палёў», «На адным калгасным сходзе», «Сучасны фельетон», «Свята ўраджаю». Выступленне вылучалася найбольш пастаповачных элементаў, сатырычных сцэнаў і жартаў.

Кіраўнік калектыву, вопытны культуротнік Васіль Багдановіч сказаў:

гад былі, у асноўным, канцэртнага плана.

Дакладную сюжэтную стройнасць — аснову любога сцэнічнага прадстаўлення — мы ўбачылі ў брыгадзе Востраўскага СДК «Хлебаробы» Рагачоўскага раёна. Гэты калектыў, які па сіле свайго эмацыянальнага ўздзеяння набліжаецца да агітэатра, заняў першае месца сярод сельскіх агітбрыгад Гомельшчыны і рэкаменда-

скага СДК Петрыкаўскага раёна ўжо даўно заваявала трывалы аўтарытэт. Яе вопыт павучальны. Тут выкарыстаны амаль усе жанры мастацкай самадзейнасці і нават дакументальныя фотаздымкі. Добрыя касцюмы, удалае музычнае афармленне, мноства акцёрскіх і рэжысёрскіх знаходак — усё гэта забяспечыла поспех.

Спецыфіку агітбрыгады, яе вартасць як формы мастац-

мянскага раёна. Добра выступілі самадзейныя артысты Акцябрскага, Була Кашалёўскага, Жыткавіцкага і Лельчыцкага раёнаў.

Мы ўзялі інтэрв'ю ў начальніка абласнога ўпраўлення культуры Гомельскага аблвыканкома Э. Гладковіча.

— На працягу двух апошніх месяцаў, — сказаў ён, — ва ўсіх раёнах Гомельшчыны праходзілі раённыя агляды сельскай мастацкай самадзейнасці. Гэты агляд працягваецца і зараз. А сёння мы закончылі абласны агляд агітбрыгад — прадстаўнікоў самага баявога жанру самадзейнасці. Аднаддушная думка ўсіх членаў журы: вялікая армія самадзейных артыстаў вёскі паказала добрае майстэрства, ідэйную накіраванасць, высокі творчы ўзровень. Мы яшчэ раз пераканаліся, што мастацтва агітбрыгады — патрэбнае людзям. Хочацца пажадаць аматарам заўсёды быць у глыбіні жыцця, шчодра аддаваць свой талент народу...

Агляд закончыўся. Ён выявіў не толькі добрае, але і заганае. Па-ражэйшаму востра стаць сцэнарная праблема. На аглядзе пераважалі літаратурна-музычныя мантэжы з устаўнымі сцэнкамі. Як патрэбны адзіны сцэнарны ход, цэласны агітбрыгадны агляд з элементамі тэатральнай пастаноўкі!

Перад агітбрыгадамі ставяцца адказныя і ганаровыя задачы: пераканаўча і цікава адлюстроўваць усе бакі нашага жыцця, раскажваць пра перадавых людзей народнай гаспадаркі, дапамагаць ім хутчэй і эфектыўней выконваць заданні завяршальнага года дзевятай пяцігодкі.

М. БАНДАРЭНКА,
старшы рэдактар
Гомельскага абласнога тэлебачання.

НА АГЛЯДЗЕ— НОВЫЯ СІНЯБЛУЗНІКІ

— Мы імкнуліся да таго, каб усё наша прадстаўленне было гімнам стваральнай працы, творчасці. Жанр агітбрыгады даволі цяжкі. Яе ўдзельнікі павінны ўмець спяваць, танцаваць, выконваць рэпрызы, прыпеўкі, пантамімы, мініяцюры... Ствараючы праграму выступлення, мы імкнуліся да яе кампазіцыйнай завершанасці.

Больш кваліфікаваныя, літаратурна пісьменныя сталі тэксты праграм. І усё ж часта галоўнай бядой быў слабы і блытаны сцэнарый. Гэты недахоп не перакрывала нават высокае майстэрства выканаўцаў. Так здарылася з Старасельскім СДК Веткаўскага, Галоўчыцкім і Галоўчыцка-Будзянскім СДК Нароўлянскага раёнаў. Дарэчы, выступленні гэтых агітбры-

ваны для ўдзелу ў рэспубліканскім аглядзе. Яго стваральнікі і ўдзельнікі прымянілі многа вобразных і яркіх мастацкіх прыёмаў. Сцэнарый пабудаваны на канкрэтных фактах з жыцця мясцовага калгаса «Чырвоная Армія». Усіх парадавалі баявітасць, наступальнасць, актуальнасць праблем. Але больш за ўсё спадабаліся самі выканаўцы, сярод якіх — трактарысты, камбайнеры, даяры, урачы, жывёлаводы. Нездолны беларускі гумар, выдатныя песні і танцы, масавыя сцэны «Каравай» і «Лікбез» пакарылі ўсіх гледачоў. Хочацца толькі звярнуць увагу кіраўніка брыгады Ніны Вераб'ёвай на не зусім выразнае музычнае афармленне.

Агітбрыгада «Хлебароб — герой пяцігодкі» Навасёлкаў-

кай творчасці выявіў калектыў Кабанаўскага сельскага дома культуры Жлобінскага раёна. Вельмі каштоўна, што гумарыстычныя сцэны «Дошка Гонару», «Прыняцце сацыялістычных абавязальстваў» і іншы канкрэтны матэрыял на мясцовыя тэмы сіняблужнікі з Кабанаўкі змаглі падняць да сацыяльных абагульненняў.

Калектыў з Петрыкава заняў другое месца, а брыгада са Жлобіна — трэцяе. Яны будуць выступаць на рэспубліканскім аглядзе сельскіх агітбрыгад у Мінску.

Цікавай па форме была агітбрыгада Партызанскага СДК Хойніцкага раёна. Добрымі тут былі асобныя музычныя нумары. Парадавалі некаторыя знаходкі агітбрыгады аўтаклуба «Час Кар-

СВЯТА НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ

Каля дзвюх тысяч народных талентаў шасці раёнаў двойчы ардэнаноснай Міншчыны дэманстравалі на занальным аглядзе сельскай мастацкай самадзейнасці, які праходзіў у Палацы культуры гарнякоў горада Салігорска, сваё ўзросшае выканаўчае майстэрства, багацце рэпертуару. Свята народнай творчасці адкрыў масавы хор Чырвонаслабадскай сельскай бальніцы Салігорскага раёна (кіраўнік А. Абалевіч) урачыстай пэсняй А. Новікава «Ленін з намі».

«Слава міру на зямлі, слава хлебу на сталем» — ляцелі ў глядзельную залу словы песні кампазітараў А. і З. Завалоціных «Ода хлебу», натхнёна выконваемай хорам калгаса «1-е Мая» Слуцкага раёна. Гэту тэму, якая стала галоўнай у справядзачным канцэрце случчан, развівалі далей Казловіцкі народны хор (кіраўнік А. Далжанок), харавыя калектывы кал-

гасаў імя Красіна, імя Куйбіцава, Грэскага сельскага дома культуры і іншыя.

Разнажанравы справядзачны канцэрт паказалі мінчане, у якім прымалі ўдзел больш як пяцьсот спевакоў, танцораў, музыкантаў, чытальнікаў. Прыемна адзначыць, што сярод гэтага шматгалосся народных талентаў не згубіўся, а яшчэ больш заззяў усімі гранямі творчага майстэрства правафланговы самадзейнага мастацтва Мінскага раёна — хор калгаса імя Гастэлы (кіраўнік Н. Мурашка).

Адзначаючы масавасць, народнасць, высокую сцэнічную культуру многіх калектываў і асобных выканаўцаў, трэба аднак заўважыць, што на занальным аглядзе Мінскі раён мала прадставіў народных талентаў з калгасаў і саўгасаў. Расцягнутасць, паказ скараспелых нумароў, якія нават не былі ўключаны ў праграму, у значнай

ступені перашкоділі пастаповачнай групе стварыць цэльны, з дакладнай і яснай пазіцыяй справядзачны канцэрт.

У параўнанні з мінулым годам некалькі слабейшымі з'явіліся выступленні самадзейных артыстаў Старадарожска-

га раёна. У спешцы сабралі любанскія культасветработнікі свой справядзачны канцэрт, на ім былі прадстаўлены тры даволі слабыя вакальна-этнографічныя групы і звыш дваццаці спевакоў, якія выступілі з аднастайным рэпертуарам. Усё гэта скіроўвае на роздум аб тым, што асобныя кіраўнікі, на жаль, усё яшчэ недаацэньваюць ролі мастацкай самадзейнасці як важнай формы ідэалагічнай работы, палітычнага і эстэтычнага выхавання пра-

цоўных, павышэння культурнага ўзроўню насельніцтва.

Думаецца, што на такія прыкрасныя факты абавязкова зверне сваю ўвагу грамадскасць, партыйныя, прафсаюзныя, камсамольскія арганізацыі і будуць прыняты пэўныя захады для таго, каб самадзейнае мастацтва ў сваім развіцці набыло сапраўдны масавы характар.

В. БЕСПАКОЕУ.

На здымку — выступае Казловіцкі народны хор Слуцкага раёна.

**Зарубежное
АПОВЯЗАННЕ**

Рауль Гансалес дэ Каснора, вядомы кубінскі пісьменнік і драматург, нарадзіўся ў маленькім мястэчку Каснора (правінцыя Камагуэй) у 1922 годзе. Пачаў друкавацца яшчэ да перамогі рэвалюцыі на Кубе. Героямі яго апавяданняў, раману і п'ес з'яўляюцца сяляне, рабочыя, байцы Рэвалюцыйнай арміі. У сваіх творах Гансалес дэ Каснора дае яскравы малюнак гаротнага жыцця кубінскіх працоўных пры дыктатарскім рэжыме Батысты і тых вялікіх, радасных перамен, якія прынесла з сабою сацыялістычная рэвалюцыя. Яго творы неаднаразова адзначаліся нацыянальнымі і міжамерыканскімі прэміямі і ганаровымі дыпламамі.

Апавяданне, якое сёння друкуецца ўзята са зборніка «Люді Плайл-Хірон», які таксама адзначан літаратурнай прэміяй.

Сямён ДОРСКИ.

Сьеры. Працаваў, бадай, больш за мала якога. У тым месяцы, калі збіралі ўраджаі кавы, удавалася сёе-тое зарабіць. Але якая карысць ад таго, што некалькі месяцаў прапрацуеш, калі потым на цябе навальваюцца дні, тыдні, цэлыя месяцы без ніякай работы, а сям'я то большае, то меншае па меры таго, як голад то сціскае свае вясніцы, то расціскае... Зараз я растлумачу.

Жылі мы, бы скажыце якая. Калі пойдзе дождж, дык не ведаеш, дзе больш вады. — над адкрытым небам ці над нашым дахам. Хаціна, заўважце, стаяла ў гарах, і дажджы было больш, чым сонца. Кожны год у нас з жонкай нарадваліся хлопчыкі. На гора, не на радасць. Яны паміралі маленькімі, не пажыўшы на свеце і некалькі гадкоў. — ад голаду, ад хвароб, якія нёс з сабой голад, не зведаўшы нават, што такое чаравікі альбо прыстойная адзежа...

Мы мелі шматок зямлі, такі маленькі, што вам і ўявіць сабе цяжка. Палосачка зямліцы, заціснутая між узгоркаў. Глеба ў нашых краях наогул дрэнная, а той кавалачак, што ў

ўсім цэлам. «Не ад холаду ж», — падумаў я, таму што на дварэ стаяла самая гарачая летняя пара.

— Што здарылася? — спытаў я ў жонкі.

Яна не глядзела ў мой бок, павярнулася тварам да сцяны. А дзеці пазіралі на мяне з жахам — адны вочы ды жываты...

— Што такое? Какі...

Дзеці заплакалі, жонка зарыдала, і тут я раптам заўважыў, што сярод дзяцей няма Хархіта... Адрозна можа анікла агадака — ён памёр, як раней, да яго сышлі ў магіду Неніта, Фела і Хуан Хасе. Адрозна, што вар'яцею. А тут яшчэ, як малапа, успалыхнула думка, што ў такую цяжкую часіну жонка была адна і памагчы ёй маглі толькі гэтыя малышкі, а смерць ужо, можа, і сярод іх выбірае сабе ахвяру... Усяго гэтага было шмат для чалавечага сэрца, ці ж не так? А калі жонка, перамагаючы плач, распавядала мне, як усё здарылася, я ледзь сапраўды з розуму не крануўся...

— Хархіта гуляў на палыцы, дзе ты пеклі вугалы паліў. Потым па-

Усе мы пайшлі туды, дзе жонка з дзецьмі пахавалі Хархіта. На магіцы сталі крыж, ляжалі завалыя ўжо кветкі... Я даў сабе слова ніколі больш не пакідаць дзяцей і жонку адных, і мы пачалі харчавацца той убогай ежай, якую удавалася раздаваць паблізу. Але калі ў хаце пануе голад, а ратоў шмат, ніякіх прыпасаў не хочацца. — хаця б сёння быць сытым, а заўтра... І вось неяк раз у голаў мне прыйшла думка: ці не высачыць тых дзяцей свіней і забіць каторую, каб адпомсціць за смерць Хархіта і пакарміць галодную сям'ю... Але ледзь толькі жонка пачула пра гэта, адрозна залілася слязямі і сказала, што нізаўважта не будзе гэтае мяса есці, яно і ў горла ёй не палезе, бо звер той, можа, з'яе і сына... Яшчэ большы смутак сціснуў мне сэрца, а пра свіней ніхто ўжо і не ўспамінаў.

Мы пачалі жыць розным карэннем, ляснымі пладамі, часта няспельмі, іншы раз удавалася падбіць якую птушку... Вядома, розную дрэн у рот мы не бралі, але аднойчы давялося з'есці атідую цыньбэсу — яна ніяка пралатла над зямлёй, і я трапіў ёй у грудкі каменем... Голад, скажу я вам, рэч жахлівая. Аднаго дня, калі асталася толькі зубы класці на паліцу, мы злавлілі маху, паслі змяінага мяса...

Скончылася ўсё блага — захварэў Рафаэль. Ад страшных боляў у жыцце ён нема крычаў і курчыўся на падлозе. Вось вас, перш чым палезаць сюды з брыгадай, напэўна, сямутаму навучылі, і вы ведаеце, што трэба рабіць у такіх выпадках. Жонка мая высушыла на сонцы насенне апошняга нашага гарбуза, раскрасыла і звярнула зеляне. Хлопчыку зрабілася яшчэ горш... Балюча было на ўсё гэта глядзець...

Паклікаў я Хасейта, цяпер ужо ён быў у мяне старэйшы, і загадаў ісці са мной да гаспадара кафейнай плантацыі — можа, удацца ўгаварыць яго памагчы нам грашмыма ў залік таго, што я зарабіў на зборы ўраджаю, які ўжо набліжаўся. Як звар'яцелы, імчаліся мы ўніз па схілах узгоркаў, а перад вачамі ўсё стаяў Рафаэль — як ён пакутуе і крычыць ад болю...

Дом гаспадара плантацыі быў збудаваны з каменю. Ён стаяў пасярод акуратна падстрыжанага поплава, абсаджанага кустамі рознакаляровай амерыканскай ажыны, што надавала вялікаму светламу будынку з прыгожымі шторами і металічнымі сеткамі на вокнах яшчэ больш вясёлы, святочны выгляд... Мы пайшлі да чорнага ходу, дзе ў іх была сталовая і галубятня. Сабакі сустрацілі нас брэхам, але неўзабаве супакоіліся — ім прынеслі ежу. Хасейта вылучыў вочы на мясны абрэзкі і рэшткі кансерваў, але я хуценька павёў яго адтуль, каб не губляючы часу даведацца ў гаспадара, на што мы можам разлічваць.

Гаспадар выйшаў на ганак і паклікаў нас у сталовую. З ім былі хлопчык і дзяўчынка, чысценька апрапу-

Рауль ГАНСАЛЕС дэ КАСКОРА

Ч А Л А В Е К са Сьера-Маэстры

КАЛІ ВЫСАДЖІЛІСЯ наёмнікі, я быў далёка адсюль — у правінцыі Камагуэй. Ледзь толькі пачуў, што яны адважыліся сунацца на наш востраў, адрозна напрасіў начальства хутчэй пераправіць мяне сюды. Вы з тых людзей, каму не трэба тлумачыць прычыну, бо, хоць гадамі вы яшчэ зусім маладая і прывыклі ў нас там, у горадзе, жыць з усімі выгодамі, але ж вольныя прыехаць сюды, у гэту балоцістую Сьерагу, вучыць народ чытаць і пісаць. Так, робяць толькі людзі мэтанакіраваныя — яны не псуецца слязю, калі спаць дзядзюца ў гаманках альбо на паходных ложках, ці жыць у хацінах, сплецёных з пальмавага веці і валокнаў, без ваннай, без туалета... А ёсць жа ў нас яшчэ цяжка такіх, хто нічога не зразумеў, ці робіць выгляд, што не разумее, калі ім ад гэтага няма карысці... Накітавалі тых малойчыкаў, што надумалі высадзіцца ў заліве Качынас, быццам выбраліся на апацыр...

Таму і кажу, што вы зразумеете мяне, — неадрама ж вы зацікавілі ў брыгаду Імя Капрада Бенітэса разам з многімі іншымі юнакамі і дзяўчытамі, якім задана гэтая над сілу. І хоць вы яшчэ зусім маладзенька — больш пятнаццаці гадоў не дае, дына радуецца ад думкі, што вы выкінулі з галавы розныя там забаўні, звычайныя для вашага ўзросту, і прысвяцілі сябе служэнню тым, у каго раней нічога не было. — простым сялянам. Марчыма, зусім нядаўна вы яшчэ ў лялькі гулялі, але я ведаю: вы мяне зразумеете. Таму і распавядаю вам сваю гісторыю, можа ў іншы час я не ўздэўся б распавядаць яе нікому. Да таго ж, прызнацца, хочацца крыху адпачыць, пакуль пацукі гэтыя хавалоўца падзе ў зарасніках, вольныя ўжо дзець, — не хочучь здавацца, як усе астатнія, быццам у іх ёсць шанцы ўражавацца ўцёкамі...

Я казаў ужо вам, што знаходзіўся далёка адсюль, хоць служу ў гэтых краях, каля Сьенфуэга. Выйшла так, што я ездзіў у правінцыю Арыентэ і навіна застала мяне ў Камагуэй, калі я ўжо вяртаўся. Я зрабіў усё, што мог, каб у час паспець сюды, але прыехаў толькі пад самы канец, таму што ў дарозе здараліся розныя затрыманні, пра якія не час цяпер гаварыць. Расказу толькі тое, што абяцаў.

Усё жыццё сваё я пракаў у гарах

нас быў, і зусім амаль нічога не радзіў: таму, калі канчаўся збор кавы, я часта на шмат дзён адлучаўся з дому ў пошуках працы. Усё неяк здавалася, што вольныя нешта перамяніцца. Ды дзе там! Якія магілі быць перамены — на іх і падзей не магло быць ніякіх, нягледзячы на перадвыбарчыя абяцанні розных кандыдатаў... Хоць бы такі прыклад. Быў сярод іх адзін нізенькі такі, сухенькі, амаль зусім лысы, звалі яго Чанча — усё ў сенатары лез. Фраза ў яго была адна кароценькая, з язва не сыходзіла — мне яна моцна ўрэзалася ў памяць, хоць да яе сэнсу я ніяк не мог дабрацца, нават тады, калі сёй-той памагаў мне растлумачыць, бо ніякага сэнсу і не было. «Мы вернем кубінскаму сельянству яго набыткі...» Вядома, неўзабаве ўсё пераканаліся, што гэта пустая балбатня, дурням на радасць, і ніхто ўжо сур'ёзна не ставіўся да яе, толькі іншы раз смехам паўтаралі, калі мелі на ўвазе стазаць: «Зноў пастку расстаўляюць, а на самай справе нічога не збудзецца».

Ад усяго гэтага лягчэй не рабілася — як мулу ад слоў паганятага. Але выйшлі ніхто не бачыў, і мы маўчалі сабе і жылі, як раней. Прызнацца, мы думалі: доўга ўжо ў нас такая, і на лепшае спадзявацца няма чаго. Самі памыркуйце: ледзь толькі народзіўся і адкрыеш вочы, бачыш, як пакутуюць бацькі твае і дзяды. Нічога не перамяніцца... Так нас прымушалі думаць. Таму што, калі хто-небудзь адважваўся абачыць са старой сцэнкай, яму адрозна пераразалі шлях і заганылі назад, у статак, а то і забівалі на месцы куляй у патыліцу.

Я нічым не адрозніваўся ад іншых сялян. Цярпеў, як і ўсе. Але аднаго дня нібы хто нажом разануў мне па сэрцы, і гнеў пачаў набрацца ў грудзях... А было так. Я паднімаўся на нант узгорак пасля таго, як адсутнічаў цэлы тыдзень, і мяне вельмі здзівіла, што на мой свіст насустрач мяне не выбеглі мае хлапчукі, а жонка не выглянула з акна. Я прыспешыў крок — мяне адолела трывога: ці не здарылася дома якая бяда? Сэрца гатова было выскачыць з грудзей, далоні так успацелі, што з рук ледзь не выслізнуў клычак, у якім я нёс сваю спакыжку. Калі ўвайшоў у хату, убачыў жонку і чацварых сыноў. Дзеці неяк скурчыліся і калаціліся

чуў, што ў зараснік гуаявы забраліся дзікія свіні, і паважыў іх прагнаць. Пайшоў у гушчар і не вярнуўся. Хасейта доўга чакаў яго, потым яму надакучыла, ды і страшна аднаму зрабілася, і ён прыбег дадому і расказаў мне. Мы з усіх ног кінуліся ў лес, як ашалелыя, шукалі яго ўсюды, гукалі, клікалі і толькі прыцемкам знайшлі над гуаявай... разарванага дзікамі...

Вы можаце ўявіць сабе, што адчувае маці, калі бачыць дзіця сваё, разарванае дзімім зверам? Што адчувае бацька, калі ведае, што сын яго загінуў таму, што хацеў адабраць ежу ў свіні? Ці можа вытрымаць усё гэта сэрца нават самага звякллага да ўсяго чалавека?

А што было рабіць? Так ужо ў нас спрадвенку навывосі, з дзядоўскіх

яшчэ часоў — цяпі, як той мул, што з цяжкай ношай паднімаецца на ўзгорак... Невыказная туга апавядала мяне, і я ўсё вінаваціў самога сябе за тое, што мяне не было побач у той момант, калі звер толькі кінуўся на Хархіта... Магчыма, было іх нават некалькі, і яны наляцелі на яго ззаду — ён і крыкнуў не паспеў. Ведама ж — галодны звер... Сынок мой таксама быў галодны...

тыя і з поўнымі рукамі цацак. Хасейта не мог вачэй ад іх адарваць.

— Гэта твой сын? — запытаў гаспадар.

— Сын.
— Колькі ж яму год?
— Хутка споўніцца дзесяць.
— І такі маленькі? — Ён здзіўлена вірнуў на мяне і падазваў да сябе свайго сына. — А ну, Луісіта, ста-

побач з гэтым хлопчыкам... — Ён вонкам змерыў дзяцей і ўсміхнуўся: — Майму сыну чатыры гады. Пяці яшчэ не споўнілася. А ростам ён такі ж, як і твой.

— Хлопчык гэты — карлік? — запытаў сын гаспадара.

Я не ведаў, што адказаць. У такіх хвіліны трэба быць асцярожным. Таму я стрымаў словы, якія так і рваліся з языка, зрабіўшы выгляд, што не падаў ніякага значэння пытанню дзіцяці. Потым звярнуўся да гаспадара:

— Дон Луіс, паслухайце... Адзін з маіх хлопчыкаў цяжка захварэў, мы галадаем, а вы ж ведаеце — пакуль не надыйдзе сезон збору кавы, у мяне ніякай работы няма... І вось я... мы... хацелі б папрасіць вас даць нам крыху грошай наперад, каб як-небудзь дацягнуць...

Акінуўшы нас пільным позіркам, дон Луіс дастаў таўшчэзную цыгару і, не спяшаючыся, закурываў. Выпусціў дым мне ў твар і нарэшце сказаў:

— Калі б ты быў чалавекам ашчадным і ў іначаслівую часіну адкладваў грошы на чорны дзень, не давялося б табе хадзіць да мяне прасіць. Благая звычка...

— Што адкладваць. Голад так дурны ў нас, што, калі і заводзіліся якія грошы, іх не хапала на тое, каб яго прагнаць. Калі нядрэнна зарабляеш, маеш чалавечае жытло і круглы год у цябе ёсць праца, тады, відама, сёе-тое можна і зберагчы. Але калі ты жывеш так, як мы, дык зберагчы можна толькі ліха і галечу...

— Я спакуваю вам. Але такіх, як ты, няма. І калі я пазычу табе, іншыя таксама прыйдуць — падумаюць, што і ім можна. Ці ж магу я гэтак марнатраўніцтва свае грошы?

— Але ў мяне сям'я галадае...

— Дапусцім, я пазычу табе грошы, і вы іх праіцеце... Хто дасць гарантыю, што ты мне іх вернеш?

— Мае рукі... калі пачнецца збор кавы.

— А раптам захварэеш? Альбо падумаеш збегчы, як некаторыя...

— Куды я збягу?

— А хто цябе ведае... Не ты першы.

— Дык, значыць, вы мне нікога не дасце?

— Не дам. Я спакуваю табе, але рызыкаваць грашымі не магу. Даводзіцца нямаля панацець, пакуль іх заробіш. Навошта ж мне раскідвацца імі?

Я глянуў на яго чыстую, бялюткую сарочку, на рукі без ніводнай драпінікі. «Не, — падумаў я, — ён нават і не ўяўляе сабе, што такое наскрозь прамоклая ад поту кашуля, што значыць цялымі днямі, гадзіна за гадзінай, збіраць кафейныя бабы...»

Дзеці дон Луіса пачалі кружыцца вакол Хасейта, смяюцца з яго. А ён, босы, без кашулі, уціпіста трымаўся за мае штаны і, насунуўшыся, пазіраў на дзяцей, ледзь стрымліваючы слёзы.

І тут са мной здарылася такое, пра што не кожнаму можна сказаць... Вам магу, таму што я ведаю — вы правільна мяне зразумеце: раптам я ўбачыў свайго сына зусім іншымі вачамі, быццам раней я такім яго ніколі не бачыў. Маларослы, худы, як шкідлет, на дзвюх тоненькіх, нібы жардзінкі, ножках, з замораным, вострым ад голаду тварам... Я адштурхнуў яго і пакроўчў назад, дадому. Не хацеў нават глядзець на гаспадара, на ягоных дзяцей, на Хасейта... Грудзі распіралы нейкае нядобрае пачуццё, змяіў улаўзала ў сэрца. То была нянавіць. Такая нянавіць, якую я раней ніколі не адчуваў: нават я ўзіенавідзеў Ха-

сейта, свайго ўласнага сына... І не мог зразумець, адкуль такое ўзялося.

Страшная рэч — бачыць, як твае дзеці адзін за адным паміраюць, але ў тысячу разоў страшней тое, што я адчуваў цяпер... Што мне такога зрабіў Хасейта, каб загарэцца да яго такой нянавіці? Ці ж яго гэта віна, што ў дзесяць год ён быў меншы ростам за гаспадарскага сына, якому не споўнілася яшчэ і пяці? Ці ж ён вінаваты, што ходзіць босы, брудны, што такі замораны, што вочы запалі ад голаду? Але мяне быццам надмялілі. І адчуваў гэта не толькі я, адчуў і Хасейта. Нібы сабачка, бег ён за мною, тычкаўся ў мяне, а я штурхаў яго ў спіну, як быццам ва ўсіх няшчасных вінаваты быў толькі ён адзін... Жонка таксама заўважыла маю нянавіць да яго і пачала ўгаворваць, каб я перамяніўся да сына, але, убачыўшы, што ўсё дарэмна, заявіла, што мяне заварылі, і кінула ісці да знахара...

Вы ўяўляеце сабе, як балюча бацьку, калі ён бачыць сабаку больш сытага і дагледжанага, чым яго дзеці? Уяўляеце, што адчувае чалавек, якога раптам апаноўвае нянавіць да ўласнага сына? Думаю, што так. Таму вы і кінулі ўсё, і прыйшлі да тых, каму вы вельмі патрэбны. Таму не збеглі адсюль, нягледзячы на паветраныя налёты, агонь гармат і базук... Таму і гутары з вамі.

Але не буду стамляць вас доўгім расказам. Вось гэтак мы жылі — ні голад, ні смерць не пакідалі нас... Калі надыйшла пара збору кавы, і я атрымаў свае першыя грошы, голад пачаў адступіць, адступіла і смерць, паспеўшы забраць з сабою Рафаэля, быццам аднаго Хархіта ёй было мала...

Зіма застала нас сытымі, жонка зноў чакала дзіця... А потым усё пачалося спачатку — ні працы, ні нават надзеі недзе знайсці яе... Не дзіва, што ледзь толькі мы пачулі пра Фідэля, адразу ж пайшлі за ім і цяпер цвёрда стаям за яго!

Не ведаю, ці перажыў ён тое, што перажылі мы. Але, відаць, не абавязкова праісці праз усё самаму, каб зразумець іншых. Таму што, каб было іначай, Фідэль не падняўся б у горы Сьера-Мазетры. Чаму ж тады ёсць на свеце людзі, якія ўпарта імкнуцца вярнуць нас у мінулае? Ведаеце, калі б я мог пасцеж раскрыць перад вамі грудзі, вы ўбачылі б: нянавіць, што некалі таілася там, цяпер няма. Наадварот, яны поўняцца радасцю, калі я бачу свайго Хасейта... Вестка пра высадку наёмнікаў застала мяне далёка адсюль, таму што я ездзіў у Арыентэ наведваць Хасейта, які жыве ў горадзе Камілье-Сьенфуэгас. На выгляд ён цяпер сапраўдны мужчына. Мы не бачыліся з ім некалькі месяцаў: у Рэвалюцыйнай арміі спраў хапае... Эх, зірнулі б вы на яго: за той час, што мы не бачыліся, ён вырас сама меней на пяць сантыметраў!

Ён застаўся жыць у Сьеры, але як перамянілася яго жыццё! А мы з жонкай і астатнімі дзецьмі жывём цяпер у кааператыве — у нас каменны дом з плітчай падлогай. І хоць, вы самі бачыце, засталіся яшчэ такія вось старыя хаціны, як гэта, усё робіцца для таго, каб хутчэй настаў дзень, калі ўсе мы, да апошняй, знікнуць...

Ад адной толькі думкі, што ёсць яшчэ людзі, якія хоць і каб вярнуліся тая часы, калі панавалі голад і смерць, калі маленькая жменька людзей забірала ў нас тое, што мы здабывалі сваім потам і крывёю, у грудзях загарэцца гнеў і мы бяспрашна і рашуча змагаемся з ворагам...

Пераклад з іспанскай Сямён ДОРСКИ.

Эрнст Буш

СПЯВАК

СВАЙГО

КЛАСА

«...Нарадзіўся 22 студзеня 1900 года ў партывым горадзе Кілі ў сям'і рабочага. Гэта ва многім вызначыла яго творчасць. Ужо ў 20 гадоў ён выступае як арыст-змагар і спявак-агітатар, янога вельмі любілі ў асяроддзі рабочых...» — так пачынаецца артыкул, прысвечаны Эрнсту Бушу, надрукаваны 1 мая 1972 года ў газеце «Правда» ў сувязі з прысуджэннем спеваку і акцёру міжнароднай Ленінскай прэміі.

1 мая 1907 года. У гэты дзень сямігадовы Эрнст Буш адзін спявае другі куплет «Інтернацыянала» на першмайскім свяце кільскіх сацыял-дэмакратаў. Гэта выступленне стала сімвалам яго далейшага творчага шляху.

12-цігадовым хлопчыкам ён становіцца членам спартыўнага гуртка рабочай моладзі «Свабодныя гімнасты Кільскага Фіерда». А ўжо ў 1917 годзе ён — кіраўнік сацыялістычнай рабочай моладзі акругі. Праз год у Кілі ён сустракае пачатак рэвалюцыі. І калі 3 лістапада 1918 года кільскія матросы вызваляюць сваіх таварышаў з-пад варты на гаўптвахце, Эрнст Буш знаходзіцца сярод іх.

Ён рана навучыўся палітычна мысліць — як рабочы і як арыст. Рабочым ён заставаўся заўсёды. Тое, што Эрнст Буш стаў арыстам, — чыстая выпаднасць. Дзевятнаццаці-дваццацігадовым юнаком ён бярэ ўрок спеваў. Але ў той час гэта было яго асабістай справай. Ён працуе слесарам на верфі ў Кілі, ім хоча і застацца. Аднак у 1921 годзе, як і многія іншыя рабочыя, Эрнст Буш становіцца беспрацоўным. І менавіта цяпер юнак знаходзіць дарогу на сцэну. Тэатры ў Кілі, у Франкфурце-на-Одэры, Памеранскі вандруны тэатр і Піскатар — сцэна ў Берліне. Дзе ён выступаў на адкрыцці, былі першымі сведцамі яго творчага развіцця.

У тых гадах пачынаецца садружнасць спявака з Гансам Эйслерам і Бертольдам Брэхтам, песні якіх у выкананні Эрнста Буша становяцца вострай зброяй класавай барацьбы. Буш уяе гэтую зброю, кожны тон для яго важны, ён сам аранжыруе тэксты і мелодыі. Калі ён спявае, адчуваеш не толькі дух барацьбы, але яе зыход і перспектывы: патрабаванне ўлады і ўпэўненасць у перамоце.

Няма сэнсу пытаць, быў Эрнст Буш больш

спяваном ці арыстам. Письменник і театральны крытык Герберт Эрынг даналдна заўважыў: Буш — спявак, калі ён дэкламуе, і арыст, калі спявае. Многія спевані выконваюць толькі мелодыю. Эрнст Буш спявае змест. Выкрывальны тэст спявае накіравана і як чалавек, што сам яго напісаў.

І таму, што Эрнст Буш спявае не толькі куплеты, а сядома анцэтуе штыцы — груба ці пшчотна, з гумарам ці вострыней, пластычнасць яго песеннага вобраза заўсёды ярка выяўляецца. Па гэтай прычыне яго разумеюць нават тыя, хто не ведае нямецкай мовы.

У 1935 годзе, пасля таго, як яму ўдалося вырвацца з фашыскай Германіі, Эрнст Буш упершыню прыежджае ў Савецкі Саюз. Ён прывозіць з сабой песні, якія праследуюцца на яго радзіме, які праследуюцца там камуністы і барацьбы супраціўлення: песні Камінтэрна, песню Адзінага фронту. «Чырвоны Ведзінг». У Маскве і ў многіх іншых гарадах Савецкага Саюза народнага спявака чакае грандыёзны поспех. «Чырвоны Ведзінг», як пісала газета «Известия», Буш спяваў са сціснутымі кулакамі, злёгка падаўшыся наперад, з захапленнем абаронцы барынад. А выконваючы «Песні Балотных салдат», ён стомлена пераступаў з нагі на нагу. Дзякуючы тонкай мадуляцыі голасу, ён стварае да жаху рэальнае ўспрыняцце хору людзей, якія падвяргаюцца катаванням у фашысцкіх канцлагерах і цяжка маршыруюць з рыдлёўкамі ў руках. Рухі Эрнста Буша становяцца энергічнымі, мяккімі, яго голас узмацаецца, сумная мелодыя балотных салдат непрыкметна пераходзіць у тэмп марша і гучыць з жыццесцвярджалым акордам, што гаворыць пра барацьбітоў, якіх ніхто і ніколі не зможа снарчыць...»

Знаходзячыся ў эміграцыі ў Нідэрландах, Эрнст Буш спявае песні па радзіме Хільверсюма, што было вялікай падтрымкай для многіх таварышаў. З'яўляючыся членам XI інтэрнацыянальнай брыгады ў Іспаніі, ён суправаджае барацьбу супраць фашызму палымным спяваннем «Но пасарані!», «Бандзьера роса» і «Тэльманналоны».

Лагер для інтэрнірава-

ных у Францыі, выдача гестапа, турма ў Брандэнбургу. І ўсё ж з непахісным духам барацьбіта Эрнст Буш у 1945 годзе вяртаецца ў Берлін. Гэта час станаўлення, калі і тэатр выконвае новую грамадскую функцыю. З'яўляецца неабходнасць аб'яднання ўсіх гуманістычных сіл. І Эрнст Буш адным з першых выступае за гэта.

Узбагачаны новым вопытам палітычнай барацьбы Эрнст Буш у многіх ролях у Берлінскім Ансамблі і ў Нямецкім тэатры дэманструе дзіалектыку ўвасаблення і азізнні фігуры так, як гэта ўдалася толькі нямногім. Да кожнай новай ролі ён падыходзіць з жывым разуменнем і партыйнасцю свайго класа.

Брэхт неяк сказаў пра ігру Эрнста Буша: «Буш у сваіх ролях панавае асабліва ў рабочага — менавіта асабліва ў свядомага рабочага — і разам з тым тое, што ён з'яўляецца тым адзіным ансамблем грамадскіх тыпаў, пра якіх гаварыў Маркс, ансамблем, у якім усё астатняе тыпы класай «схаваны». Буш — спевак і не толькі па «тыпах рабочага».

Гэта выноўлася і 15 студзеня 1957 года, калі ў Берлінскім Ансамблі, адным з самых значных тэатраў сталіцы ГДР, ішла прэм'ера спектакля «Жыццё Галілея». Выдатныя поспехі Бертольда Брэхта былі прызнаны аднадушна. Гэта ж датычыцца і свядомай, прадуманай, даналдна вынананай ролі Мефістофеля ў «Фаўсце». Саціна ў спектаклі «На дзень М. Горькага. Хто бачыў гэты спектаклі, той ніколі не забудзе іх. Незабывуныя былі і застаюцца яго песні. У 1961 годзе арыст пачаў ствараць прысвае сабе песні. У серыю пласцінак «Аўрора» уваходзяць творы, якія суправаджаюць Эрнста Буша ў яго напуюным барацьбой жыцці. Яны жывуць і вельмі надзейны і сёння.

Голас Эрнста Буша гучыць з маладым і светлым напалам, як і раней, у ім ёсць сіла і рашучасць, энергія, агонь і ўпэўненасць рэвалюцыйнага. Ён навывае ўспаміны, зачароўвае і хвалюе — гэта менавіта тое, што робіць Эрнста Буша заўсёды маладым.

Панарама—ГДР.

СВЕЖУЮ пошту — пісьмы, газеты, часопісы — генералу прынеслі ў кабінет. Аляксей Васільевіч нецярпліва пацягнуўся да канвертаў. Ён даўно перапісваецца з франтавымі сябрамі, сочыць за іх лёсам. Прачытаў адно пісьмо, другое, задумаўся...

Баявая маладосць... Даўно адгула яна матарамі знішчальнікаў у шалёных сутычках з «месерамі», «фокерамі» і «хейнкелямі».

ТРЭЦІ дзень вайны быў на зыходзе. У гэтую трывожную вярхоўную гадзіну на подступах да аэрадрома і з'явіліся фашысцкія самалёты, пазначаныя чорнымі злавеснымі крыжамі.

Б. НАПІВАЙКА

ПУНСОВЫЯ СТРЭЛЫ

Пачулася каманда: «Паветра!», і малады лётчык Аляксей Алялюхін разам з таварышамі ўзляцеў на сустрэчу дзевятцы бамбардзіроўшчыкаў. Імклівы манеўр... Алялюхін націснуў гашэтку. Вогненная траса сцэбанула па фіюзеляжы бамбардзіроўшчыка. Але «хейнкель» толькі нахіліўся на крыло і па-ранейшаму ляцеў у страй.

Аляксей пачаў новую атаку. Побач з ім злева і справа аказаліся маладыя лейтэнанты Аляксей Жыліні і Аляксей Ліванкоў. Тры Аляксеі адкрылі агонь адначасова. Цяжка грузаны бомбамі «хейнкель» задыміў. З матара вырвалася языкастае палымя...

Да жніўня сорак трэцяга на рахунку Алялюхіна было ўжо больш як дваццаць знішчаных самалётаў ворага. Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб прысваенні яму звання Героя Савецкага Саюза зачыталі перад строем аднапалчан у тыя дні, калі нашы войскі ўжо выходзілі да берагоў Дняпра.

Тады ж на франтавых аэрадромах з'явілася лістоўка, выдадзеная Галоўным палітычным упраўленнем Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. У ёй расказвалася аб адным з паядынкаў Аляксея Алялюхіна з групай фашысцкіх знішчальнікаў, аб умелым дабывацця тактычнай перавагі над ворагам.

«...Алялюхін набірае вышыню. «Месершміты» накіроўваюцца за ім. На вышыні 6500 метраў воражыя знішчальнікі пачынаюць атаку. Алялюхін выходзіць з пад удара. Так паўтараецца некалькі разоў. Іх п'яцера — ён адзін, але «месершміты» ніяк не могуць узяць яго на прыцэл. Зноў манеўр. Знішчальнік, які пільтуе Алялюхін, нечакана пікіруе ў хвост аднаму з «месершмітаў». Агонь! Воражы самалёт збіты. Гітлераўскія пілоты ашаламлены...»

Які ж бой запомніўся яму больш за іншыя?...

Грымеў кастрычнік 1943 года. Гітлераўцы пусцілі ў неба выпрабаваных асаў. «Юнкерсы» і «хейнкелі» ляталі пад надзейным пры-

крыццём «фокэ-вультфаў» і «месершмітаў».

У той дзень, адбіваючы палёты воражэй авіяцыі, лётчыкі эскадрылі капітана Алялюхіна чатыры разы ўзнімаліся ў поўнае небяспечнае франтавое неба.

Палёты скончыліся падвечар. Пілоты ўжо збіраліся на вачэру, калі над камандным пунктам успыхнула ракета. Эскадрылі — неадкладны ўзлёт! Восем знішчальнікаў — пара за парай — узняліся ў неба.

Дванаццаць хвілін палёту засталіся ззаду. Экіпажы перасеклі лінію фронту, паглыбіліся ў тыл ворага. Далёка наперадзе ля самой лініі гарызонта Аляксей Алялюхін убачыў некалькі самалётаў. «Фашысты!» Ён павёў знішчальнікаў на збліжэнне. Неўзабаве лётчыкі па сілуэтах вызначылі, што перад імі «месеры». Іх было дванаццаць. Дванаццаць — і восем.

Лётчыкі эскадрылі разумелі камандзіра без слоў. Яны выканалі даволі складаны манеўр, які павінен быў пераканаць ворагаў, што знішчальнікі не маюць намеру прымаць бой у такіх тактыч-

жартуе камандзір?

Лётчыкі Дранішчаў, і Яршоў, тэхнік з'яна Аляксей Філіпаў і механік Ілья Сідарэнка, пачуўшы гэтую размову, падышлі бліжэй. Адны былі «за», другія — «супраць».

У гэты момант да самалёта пад'ехаў камісар палка падпалкоўнік Фунтаў. Чалавек адкрыты, ён паводзіў сябе сярод таварышаў проста, душэўна і чула. Яго цікавіла ўсё — і настрой лётчыкаў, і цяжкасці ў баі і, асабліва, хто як трымаўся ў паядынках з ворагам.

— А вы, Аляксей Васільевіч, бачу, чымсьці занепакоены, — заўважыў Фунтаў.

— Так, — згадзіўся камандзір эскадрылі. — Ідэя адна спакою не дае.

І Алялюхін падзяліўся сваім планам.

— Пафарбаваць самалёты? — задумаўся Фунтаў. — Разумею: разлік на эфект. А як будучы выглядзе знішчальнікі?

— Верх застанеца зялёны. На ніжняй, блакітнай частцы фіюзеляжа — вялікая чырвоная страла. На фоне

віч.

Фашысты самі далі адказ на гэтае пытанне. — Ахтунг! Ахтунг! — раздалося ў навушніках шлемафона трывожнае папярэджанне. — У небе — рускія асы!

Камандзіру эскадрылі адразу стала зразумелая прычына іх бегства. Пунсовыя стрэлы, як і меркаваў Алялюхін, ашаламлілі ворага...

Раптам Алялюхін выразна пачуў голас генерала Хрукіна, які знаходзіўся ў паветры недзе непадалёк:

— Чатырнаццаты, я — Рубін. На гарызонце — «юнкерсы!»

— Рубін, я — чатырнаццаты! «Юнкерсаў» бачу! — адказаў Алялюхін. — Ідзем на

ных умовах. Між тым «ЯКі» набралі амаль максімальную хуткасць. Алялюхін нібы падахвочваў «месераў» на зніжэнне. І калі вышыня і хуткасці абодвух бакоў прыкладна зраўняліся, нашы знішчальнікі рэзка рвануліся ўгору. Фашысты міжволі ўвайшлі ў гарызантальны манеўр. Іх перавага была страчана.

Па ўсім адчувалася, што «месерамі» кіравалі спрытныя каваныя лётчыкі. Яны рабілі ўсё, каб захапіць у свае рукі ініцыятыву.

Але бой так і не пачаўся. Паліва ў баках нашых знішчальнікаў заставалася вельмі мала. Канчалася яно, відаць, і ў ворагаў. Гітлераўцы павярнулі назад, нашы — таксама.

Аляксей адчуваў незадаволенасць. Сустрэча з фашысцкімі асамі не стала баявой аперацыяй. Абодва бакі нібы прымяраліся адзін да аднаго, не раскрываючы сваіх магчымасцей. І ўсё ж такі, вяртаючыся на свой аэрадром, камэск адчуваў, што грозны паядынак непазбежны.

ПРАЙШОЎ яшчэ адзін дзень. Сонца пасыпала на аэрадром апошнія праменні. Побач з камандзірам моўчкі стаялі лётчыкі. Выгляд у іх быў стомлены.

— Што, хлопцы, насы павесілі? — усміхнуўся Аляксей. — Усё роўна наша возьме.

Прамень слягануў па плоскасці знішчальніка, бліснуў на Залатой Зорцы, на ордэне Аляксандра Неўскага, які надаўна атрымаў камандзір эскадрылі і якім вельмі ганарыўся. Любіў Аляксей пажартаваць, маўляў, вунь Аляксандр Неўскі біў псоўрыцараў мячамі ды стрэламі, а ў нас — бач, якая тэхніка... «Чакай, чакай, стрэламі... А што, калі «ЯКі», падобныя канфігурацыяй на стралу, размаляваць яркай фарбай? Павінны ж ворагі неяк адраагаваць на гэтую нечаканасць...»

— Ну што, арлы, — звярнуўся Алялюхін да авіятараў. — ці не пафарбаваць нашым «ЯКам» насы?

Лейтэнант Іван Балакурэнка разгублена зірнуў на Аляксея Васільевіча: Ці не

сняга неба яна будзе асабліва вылучацца. Не звярнуць на яе ўвагі проста немагчыма. Відовішча ж незвычайнае...

Фунтаў падумаў хвіліну.

— Дык чаму, уласна кажучы, затрымка? Ідэя, памойму, слушная! — заўважыў ён і, насуперак усім чаканням, прыняў рашэнне без камандзіра: — Фарбуйце, калі для перамогі спатрэбіцца.

Узрадаваны Алялюхін паглядзеў на таварышаў.

— Паспеем? — спытаўся ён у баявых сяброў.

— Пастараемся! — адказаў за ўсіх Аляксей Філіпаў.

Работа закіпела...

Пачынаўся чарговы дзень вайны. Раніцай эскадрыля капітана Алялюхіна заступіла на баявое дзяжурства. Думка аб сутычцы з фашысцкімі асамі не пакідала Аляксея Васільевіча.

Да канца дзяжурства заставалася каля чатырох мінут. Экіпажы эскадрылі двойчы Героя Савецкага Саюза капітана Амет-Хана Султана, рыхтуючыся замяніць лётчыкаў Алялюхіна, ужо крочылі да сваіх баявых машын. І ў гэты момант над камандным пунктам палка ўспыхнула і затрапятала зялёным святлом доўгачаканая ракета. Рухавікі ўсіх дзесці «ЯКаў» з пунсовымі стрэламі запустіліся без затрымкі. Палавы аэрадром патануў у пыле і грамавым гуле матараў.

— Узлятаем адначасова ўсімі экіпажамі, — скамандаваў Алялюхін. — У паветры я — чатырнаццаты!

Строга вытрымліваючы месца ў страй, дзесці знішчальнікаў ішлі спачатку на малой вышыні. Аляксей Алялюхін з гонарам глядзеў на сваіх таварышаў. Нельга было не радавацца іх баявому настрою, іх прагнасці да бою. Такія не падвядуць, — гэта ён ведаў.

Раптам з правага боку па курсу паказаліся сілуэты фашысцкіх самалётаў. Алялюхін разварнуўся і павёў эскадрылю наперарэз ворагам. Гітлераўцы заўважылі «ЯКі», што імкліва набліжались. Нечакана яны кінуліся ўбок і пачалі адыходзіць... «Ці не пастка гэта?» — захаляваўся Аляксей Васілье-

збліжэнне. Уступаем у бой! У эфіры зноў усталявалася трывожная цішыня. Якім будзе ён, гэты бой?!

Фашысцкія бамбардзіроўшчыкі ляцелі сустрэчным курсам. Падлічыць іх было няцяжка. Чатыры дзевяткі. Грозная, небяспечная армада. Колькі смяротнага грузу нясе яна на борце! «Юнкерсаў» суправаджалі знішчальнікі прыкрыцця. Яны бесперапынна мянялі вышыню, хуткасць і напрамак палёту.

Упэўненым разваротам на дзевяціста градусаў Алялюхін перастроіў баявы парад эскадрылі, і «ЯКі» на павышанай хуткасці атакавалі «юнкерсаў» знізу. Разлік аказаўся верны. Фашысцкія знішчальнікі не адразу звярнулі на іх увагу.

Атака была сапраўды ашаламляльнай. Аляксею Алялюхіну кароткай прыцэльнай чаргоў удадалося падпаць вядучага групы, які ляцеў наперадзе першай дзевяткі. Не разгубіўся старшы лейтэнант Аляксандр Карасёў. Ён злавіў у прыцэл вядучага другой дзевяткі «юнкерсаў», а старшы лейтэнант Дранішчаў вывёў са строю вядучага трэцяй дзевяткі.

Бамбардзіроўшчыкі пачалі разварочвацца. Кідаючы ў паніцы бомбы, яны манеўравалі, імкнучыся пазбегнуць удару. Дзесці нашых знішчальнікаў наліліся пад іх фіюзеляжамі. Грымелі стрэлы, і з кожнай гарматнай чаргоў ўсё больш прыкметна раздзіліся розныя строй «юнкерсаў».

Фашысцкія знішчальнікі не адразу разабраліся ў гэтай сітуацыі. Спачатку яны проста не бачылі нашых «ЯКаў». І хаця ворагаў аказалася больш і перавага ў вышыні была на іх баку, яны

па-ранейшаму чамусьці кружылі над «юнкерсамі», не адважваючыся на атаку.

— Ахтунг! — папярэдзіў сваіх лётчыкаў камандзір фашысцкай групы прыкрыцця. — Рускія асы пад намі!

Пара «месераў» усё ж адважылася знізіцца, каб лепш разгледзець гэтыя новыя машыны з пунсовымі стрэламі, якія немаведама адкуль з'явіліся ў рускіх. Вядучы, выкарыстаўшы сваю перавагу ў вышыні, нацэліўся на знішчальнік Аляксея Алялюхіна. Здавалася, яшчэ тры-чатыры секунды, і вораг грамыхне з гарматы. Аднак вядзены камандзіра эскадрылі лейтэнант Сяргей Елізараў сачыў пільна. Ён з далёкай

дыстанцыі ўдарыў па фашысту. Трапная чарга, нібы мячом, адскла «месеру» хваставое «апарэнне», і атака ворага захліснулася. Страціўшы кіраванне, ён круціўся ў штопары, накуль не ўрэзаўся ў зямлю.

На дапамогу «месерам» падаспелі «фокэ-вультфы». Становішча ўскладнілася. Гітлераўцы ішлі на збліжэнне. Алялюхінцы без ваганняў прынялі іх выклік. Уступаючы ў бой з ворагамі, якіх было больш, яны разлічвалі на свой вопыт і майстэрства. Імклівымі стрэламі наліліся «ЯКі» ў сніжаве, імкнучыся дасягнуць тактычнай перавагі.

Ад перагрузак, асабліва на вывадзе з пікіравання, цягнула ў вачах. Але Аляксей Васільевіч ужо трымаў у прыцэле «фокэ-вультфа». І калі фашыст выводзіў знішчальнік з крутога піке, націснуў гашэтку. Чарга аказалася снайперскай...

Гэты бой працягваўся б доўга. Але канчалася паліва, і Аляксей Алялюхін вымушаны быў выйсці з бою.

Перамога «пунсовых стрэл» была ўнушальнай. Паўтузіна збітых гітлераўцаў і ніводнай страты ў сваіх рэдках...

У АДЗІН са звычайных франтавых дзён на аэрадром прыбыў генерал Цімафей Цімафеевіч Хрукін. Прыбыў, як заўсёды, нечакана. Калі полк выстраіўся, камандуючы паветранай арміяй назваў прозвішча капітана Алялюхіна. Камандзір эскадрылі выйшаў са строю, і генерал уручыў яму ордэн Суворова ІІІ ступені. Усе лётчыкі эскадрылі ў той дзень атрымалі баявыя ордэны за перамогу над фашысцкімі асамі.

АБ НЕЎМІРУЧЫМ ПОДЗВІГУ

Чытанне лекцый аб 30-годдзі Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне пачало бюро прапаганды Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Яны аб'ядноўваюцца агульнай тэмай «Нішто не забыты, нішто не забыта».

Лектары — партыйныя і навуковыя работнікі, былыя франтавікі і партызаны — раскажваюць аб кіруючай ролі КПСС у Вялікай Айчыннай вайне, арганізацыі партызанскага руху, партыйна-камавольскага падполля. Асобныя лекцыі прысвечаны памятным месцам мужнасці і славы савецкага на-

рода на тэрыторыі Беларусі, мемарыялам «Брэсцкая крэпасць-герой», «Хатынь», «Курган Славы», нашым землякам — Героям Савецкага Саюза і поўным кавалерам ордэна Славы.

На Мінскім аўтазаводзе лектары адначасова выступілі ў 18 цэхах. Цяпер такое ж мерапрыемства рыхтуецца на вытворчым аб'яднанні «Камсамолка». Навукова-тэарэтычная канферэнцыя «Помнікі мужнасці і славы савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны» адбылася ў Мінскім медыцынскім інстытуце.

БЕЛТА.

КІЯСКЁРЫ РАЯЦЦА

Каля 300 кіяскёраў і прадаўцоў Мінскага гарадскога агенцтва Саюздруку сабраліся на «свой» традыцыйны штомесячны сход. На гэты раз у цэнтры ўвагі было пытанне аб выкананні сацыялістычных абавязальстваў за 1974 год. Докладвала старшыня мясцома М. Данцова.

Шырокая сетка кіёскаў працуе ў беларускай сталіцы. Іх сёння налічваецца 220 ды яшчэ 6 магазінаў. Каб лепш абслугоўваць пакупніка, многія кіёскі працуюць у дзве змены, ёсць паўтаразменныя.

У рознічнай сетцы Саюздруку Мінска занята каля 300 кіяскёраў і прадаўцоў. Ёсць сярод іх нямала адукаваных людзей, якія з веданнем справы і вялікай зацікаўленасцю распаўсюджваюць перыядычны друк. Гэта дзякуючы іх намаганням план на продаж газет, часопісаў, філатэлістычных тавараў, знакаў паштовай аплаты і інш. у мінулым годзе выкананы датэрмінова, 25 снежня. У два разы перавыкананы план таваразвароту, які склаў 242,5 тысячы рублёў.

Гэтану спрыяла ўмела арганізаванае сацыялістычнае спаборніцтва за званне «Удаўнік камуністычнай працы» і «Лепшы па прафесіі», вытворчай вучоба, распаўсюджванне перадавога вопыту. План чатырох гадоў пяцігодкі датэрмінова выканалі калектывы магазінаў № 1 (загадчыца К. Стаднік, прадаўцы Л. Гутнікава і Н. Шпыркава) і № 3 (загадчыца І. Прокша, прадаўцы З. Васількова і К. Патапава) і работнікі чыгуначнага агенцтва Т. Вацюк і Р. Умінская.

Добра працувалі ў вызначальным гонзе пяцігодкі кіяскёры В. Вайніловіч і З. Палюкова, А. Сержантава і А. Ландэхава, П. Шыдлоўскі і многія іншыя. Іх вопыт работы вывучаўся і адлюстраваны ў наспеннай газеце агенцтва.

Распаўсюджванню перадавога вопыту надаюць вялікую ўвагу партыйная і прафсаюзная арганізацыі і кіраўніцтва агенцтва. Вывучаўся, напрыклад, вопыт работы пунктаў падпіскі Фрунзенскага і Савецкага раёнаў беларускай сталіцы. Ініцыятыўна працуе грамадскі савет кіяскёраў, які ўзначальвае вопытны распаўсюджвальнік друку Ш. Гольдман. Шэсць год працуе яна ў кіёску, што

на Ленінскім праспекце. Штомесячна прадае розных тавараў на чатыры і больш тысячы рублёў, перавыконваючы заданне на 5—8 працэнтаў. Цікава адзначыць адну характэрную дэталю. За час сваёй работы ў кіёску ніводная газета і часопіс тут не былі спісаны. Сакрэт поспеху — у актыўных формах прапаганды друку і, у прыватнасці, рэспубліканскіх выданняў.

Члены савета кіяскёраў вывучаюць вопыт работы лепшых распаўсюджвальнікаў газет і часопісаў, дапамагаюць парадамі, вучаць, як афармляць вітрыны, як прапаноўваць так званыя «нехадавыя» выданні.

У выніку калектывных намаганняў Мінскага агенцтва Саюздруку за 1974 год дало звышпланавы прыбыток на 42,1 тысяч рублёў. І што яшчэ важна — замацаваны студзенскі ўзровень на падпіскі на газеты і часопісы і продаж іх у розніцу. За мінулы год у нашым горадзе-герой адкрыта 15 новых і капітальна адрамантавана 10 кіёскаў.

Думкамі аб рабоце кіяскёраў абмяняліся начальнік гарадскога агенцтва Саюздруку П. Кудрыка, кіяскёры С. Трыгубовіч і Л. Песін. Яны гаварылі аб неабходнасці шырэй і смялей прапандаваць вопыт лепшых распаўсюджвальнікаў друку, апэратыўна ўлічваць і няўхільна выконваць заказы на рэспубліканскія газеты і часопісы. Тут, на думку Л. Песіна, ёсць нямала недапрацовак.

Затым выступіла загадчык агляда рэдакцыі газеты «ЛіМ» Я. Данская. Яна расказала аб планах штотыднёвіка, найбольш цікавых рубрыках, якія з'явіліся на старонках газеты. Гаварылася і аб тым, што неабходна больш актыўна прапандаваць рэспубліканскія газеты і часопісы. Рэдакцыя «ЛіМа» правяла цікавы эксперымент. У кіёску № 193, што на трактарным заводзе, было завезена 50 экзэмпляраў газеты. Загадчыца кіёска С. Мароз даводзіла, што за тыдзень такую колькасць газет прадаць немагчыма. І што ж атрымалася? Калі выданне з'явілася на вітрыне, калі яго сталі актыўна прапаноўваць пакупніку, то толькі за дзень (кіёск працуе ў дзве змены) было рэалізавана 47 экз.

Гэты прыклад гаворыць аб тым, што калі прыкладзіць пэўныя намаганні, кожнае выданне знойдзе свайго пакупніка.

Сход паказаў, што кіяскёры сталіцы будучы і далей актыўнымі прапагандыстамі перыядычных выданняў.

Я. КАЛЯДА.

ДЫПЛАМАТЫ

Мы заклапочана раіліся: што рабіць з нашым загадчыкам гаража Міхалёвым? І ўчора прыходзіла жонка і скардзілася на яго ў мясцомам: зусім адбіўся ад рук... П'е, скандаляць.

— Трэба прымаць кардынальныя меры, — рашуча сказаў член нашага мясцома сухарлявы Іван Друй. — Сёння ж зноў на працу не з'явіўся...

— Трэба прымаць меры, — адразу падтрымаў я і нават шыра абурўся: — Як толькі можа гэты Міхалёў мытаць атруту штодня? Я ўжо вунь месяц у рот не бяру яе... Гідка!

— Ну, тады табе, праведніку, і карты ў рукі. Ідзі, пагавары з ім па душах...

Але тут у размову энергічна ўмяшаўся ружаванчкі бухгалтар Ягадкін. Ён нахлынуў у маленькі кулачок, шморгнуў носам і аўтарытэтна заявіў:

— Дрэнна вы Міхалёва ведаеце... «На сухую» нічога ў вас не атрымаецца. Рабілі ўжо не аднойчы заходы: цэлую дэлегацыю жанчын да яго пасылалі... Але ён дэлегацыю не прыняў... Кажы, без чаркі ніякай размовы весці не будзе, бо калі і дзе важныя справы без бутэлькі вырашаліся? Дык вось я так думаю, таварышы даражэнькія, схітрыць трэба, прымяніць дыпламатыю... Трошкі выпіць з ім, ства-

рыць атмасферу сардэчнасці, а потым... адкрыта і канчаткова пагаварыць: ці так, ці гэтак!

Іван Друй спачатку вагаўся наконт стварэння «атмасферы сардэчнасці», але паступова здаўся і нават прыняў актыўны ўдзел у складчыне на каньк: не з пустымі рукамі ісці да Міхалёва. Само сабой вырашылася і пытанне, каму даручыць гэтую адказную місію: безумоўна, бухгалтару! Ён справіцца, такі дыпламат...

— Ну, таварышы, дзякуй за давер, я пайшоў... Дзяньсенні ад мяне будзе атрымліваць па тэлефоне кожную гадзіну, — шматабяюча сказаў Ягадкін на развітанне.

І сапраўды — праз пэўны час зазваніў тэлефон, і мы пачулі бадзёры голас нашага парламенцёра:

— Докладваю: усё ў парадку. Міхалёў дома. Згадзіўся весці перагаворы. Смажым яечню. Рыхтуем закуску.

Апошнія словы былі сказаны надзвычай вясёлым тонам. Але нам зрабілася чамусьці сумна. Не згаворваючыся, мы адначасова зірнулі на гадзіннік: да канца рабочага дня было яшчэ так многа часу...

Роўна праз гадзіну (якая дакладнасць!) зноў пазваніў вясёлы Ягадкін. На гэты раз ён паведамляў, што за сталом ужо складваецца

тая самая атмасфера сардэчнасці, якая неабходна для поспеху справы, і што ён... «Вып'ем!» — раптам пачуўся ў трубы нецярплівы бас. Бас быў знаёмы, Міхалёўскі. І звон быў знаёмы — чарак...

Іван Друй неяк дужа сардэчна адштурхнуў тэлефон, аблізаў засмуглыя губы і пачаў сутаргава каўтаць вяду з графіна.

Чарговага данясення ад Ягадкіна давялося чакаць пакутліва доўга. І калі нарэшце зазваніў тэлефон, мы абодва кінуліся да яго.

— Чаго маўчаў, Ягадкін? Як абстаноўка? — нервова пытаў Іван Друй. — Докладвай!

— Абстаноўка нармальна, закуску выдатная. Жонка яшчэ не прыйшла... Але мне цяжка, дужа цяжка тут аднаму... Прашу падмогу!

Не марудзячы ні хвіліны, мы выклікалі машыну і паехалі на кватэру да Міхалёва: памагчы сваім таварышам...

Я. ІВАНОУ.

Васіліца ПРАХОЖАЯ

СОНЕЧНА-СІНІЯ АКТАВЫ

1
Дзень устае яшчэ на золку. Сонны...
Выходзіш з хаты ў ранак сіні...
Напіта цела цэпльней і сонцам...
І ад святла адвыкнёны вяршыні
Па-над табою патушыла сонца...
І амурскі вечар бледна-сіні...
Свеціць сонцам розум чалавечы...
І новы дзень, што зорамі расквечан...

2
І з веку ў век нястомна і бясконца...
Над агнём успыхнуўшы суквеццяў...
Няўжо таксама закапалі сонца...
О колькі адцібло красы на свеце...
Тут, на пляжы, дзе вада і сонца...
Вызвоньвайце, трымаціце! На бяссмерце...
Потым будзе расставанне з летам...
Круціцца старэнская планета...

Ад аўтара. Прапануем вам чытачу актывы — не арыгінальныя, яны сманструяваны з паасобных радкоў розных вершаў зборніка Хведара Чэрні «Настрой» (выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1974 г.). Трэба прызнацца, што скарыстаны далёка не ўсе «празыстыя» радкі гэтага зборніка, — калі б іх рупліва выпісаць і ўмела размясціць, атрымалася б напэўна цэлая сонечна-сіняя паэма (гл. стар. 7, 11, 13, 14, 24, 27, 28, 29, 36, 37, 44, 45, 49, 61, 63, 65, 66, 67, 73, 74, 78, 79, 80, 81, 83, 92, 98, 109, 112, 115, 118, 122, 123, 129, 132, 133, 140, 141, 142, 144, 146, 147, 150, 153, 156, 157, 161, 163, 168, 169). Карыстаючыся выпадкам, аўтар выказвае падзяку выдаўцам за выпуск гэтай цікавай для нас, парадцыстаў, кнігі.

3
А час не спіць, Старэнкую планету...
Вырай аднакласніц пралыве...
Не паспеў яшчэ сагрэцца летам...
І што там я! — мілгнула ў галаве...
Як паміж дзяўчынай і кабетай...
У зямной сцюдзёнай сіняве...
На сенажаці ў далячынні сіняй...
Неўпрыкметку сонца нас пакіне...

4
Так вось і пляццоца з веку ў век...
Калі ў хвоях шум яшчэ стаіць...
Ці званок, ці жаўранак спяе...
Пра жыццё пачну штось гарадзіць...
Бо залішне хітры чалавек...
Хоча злых і добрых наталіць...
Праспяваюць святочна званкі...
Толькі гэта усё не на вякі...

Васіль МАЕУСКІ

КАРАЛЕЎСКАЯ ВЯЧЭРА

Пражорлівая Рыба-жаба!
(Ёсць шмат пачвар на акіянскім дне)
Заўважыла агромністага Краба,
Што прымасціўся на падводным валуне,
І разважае, выплыўшы з пачэры:

«Адамі з відаў драпежных марскіх жывёл»

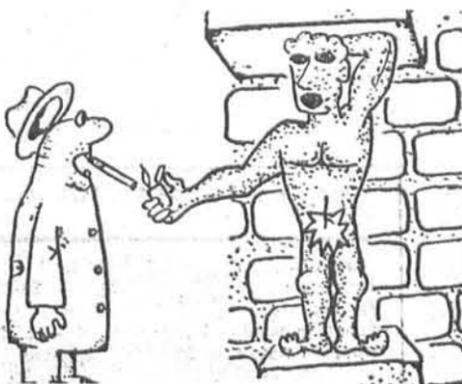
— «Дык ён жа большы за мяне —
Вось будзе каралеўская вячэра...
Наемся перад сном, як след, —
Не так, як сёння ўранні і ў абед: —
Малявак нейкіх праглынула —

І нават смаку не адчула...
Шырэчнай пашчай Краба

ухапіла

І колькі сілы
Пёрла ягс ў горла.
Але не здолела:
Бакі пражорлівай распёрла —
І Рыба-жаба дух спусціла.

Ад прагавітасці канаюць многія —
Хай помняць гэта і зайздооснікі дуногія,

Без слоў...

Малюні З. ЯЗУЕВІЧА.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Пімену Панчанку з прычыны напатнаўшага яго гора — смерці бацькі Панчанкі Емельяна Арцёмавіча, члена КПСС з 1918 года.

СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

МАСТАК ВІЗВАЛЯЎ ВАРШАВУ

АДЗІНАЯ Ў СВЕЦЕ

ГАЛЕРЭЯ ВОБРАЗАЎ

ТЫМ, ХТО ЛЮБІЦЬ ЦЫРК

Амаль пад самым купалам, высока над арэнай павятрава гімнаст-акрабат робіць смелы трюк. Публіка на ўзгорку амфітэатра стрымлівае хваляванне. У аркестры — трыюмфны браншэвы пошукі. І рэпартмэнтнае выкананне галаваломны паказ, і вольны ўжывы гойдаецца на трапецыі — і цырк грывіцца ад выбуху ападысменту, адрасаваных смельчану.

Што ж гэта такое — чароўнае «але-оп!», чаму ў адказ на гэты вопыт артысты цырка імгненна павідаюцца ў сваёй або перадаюць вогненны рубж? Каб знайсці адказ, разарніце выданне выдання «Маленькія энцыклапедыі». Яна так і называецца — «Цырк». На 350 старонках гэтай энцыклапедыі аднаго ў свеце выдання змяшчаюць амаль усе магчымыя для тлумачэння тэрмінаў, паняццяў, назвы спецыфічных трукі, прысвадзены іменны і кароткія біяграфічныя і творчыя нарысы пра ўсіх выдатных артыстаў нашай краіны, даюцца звесткі пра арыгінальны будынік цырка. Жартам панят можна сказаць, так: калі вы хочаце быць эрудытам, для якога не існуе таямніц у галіне цыркавага мастацтва, вам дастаткова вышучыць гэтую энцыклапедыю. Дарэчы, большасць матэрыялаў у ёй мае бібліяграфічныя спасылкі і часопісны літаратурны па

адпаведных пытаннях, а гэта, як кажуць, падзейны лоцман у свеце прэсы.

Шмат звестак пра цыркавыя калектывы і артыстаў Беларусі, пра майстроў, чыя дзейнасць праходзіць на арэнах нашай рэспублікі.

Напрыклад, падрабязна гаворыцца пра багатую і самабытную праграму, якая была падрыхтавана да 40-годдзя ўтварэння БССР. Як вядома, рэжысёры Г. Пяркун, У. Пацехін і Ю. Рашымаў тады ўпершыню так шчодра скарывалі на арэне элементы нацыянальнага мастацтва — у музыцы, размоўным жанры, у декаратывным афармленні. Дзесяць гадоў назад той жа Беларускі цыркавы калектыў значна ўзбагаціў рэпертуар пад кіраўніцтвам свайго мастацкага кіраўніка заслужанага артыста БССР А. Шага і рэжысёра Д. Вураса. У праграме іспяхова дзейнасці славы фальклорны персанаж Насеяра, ролю якога наларыта на ўвасобіў вядомы комік-пародыст Валерыя Колабаў — Калабок, паказаўшы ў сваім героі кемліваецца, спрыт, дасціпнасць. Цяпер гэты цыркавы калектыў узначальвае адзін з выдатных прадстаўнікоў айчынскага мастацтва ілюзінізму на арэне Ю. Аўерына.

Затрымаем позірк на старонцы з артыкулам «Мінскі цырк». Даведваемся, што ў канцы мінулага стагоддзя тут, у губернскай горадзе, цыркавыя прадстаўленні даваліся ў часо-

ГІСТОРЫЯ КАРЦІНЫ

На рэспубліканскай мастацкай выстаўцы, прысвечанай 30-годдзю вызвалення Беларусі, увагу наведвальнікаў прыцягнула карціна В. Вярсоцкага «Варшава 17 студзеня 1945 года». Яры сонечны дзень і мёртвы горад — разбураная фашыстамі Варшава.

Тыя, хто знаёмы з творчасцю Вярсоцкага, ведаюць яго як пейзажыста. Таму я і запыталася ў мастака, што натхніла яго зварнуцца да ваеннай тэмы?

— Пасля таго, як я сустрэўся з Ежы Пшыбылоўскім і з іншымі франтавымі сябрамі, успаміны аб вайне абылі так рэальна і сталі настолькі моцнымі, што я не змог ні ўзяцца за гэтую карціну.

З Ежы Пшыбылоўскім Віктар Іванавіч сустрэўся ў чарговы свой прыезд у Варшаву. Узляў тэлефонную кніжку, знайшоў знаёмае прозвішча і пазваніў: — Камандзіра батальёна памятаеце?

— Малады хлопец, бландзін. Вар... Вар... Вярсоцкі.

— Ежы, гэта я. Той самы Вярсоцкі, твой былы камбат.

А калі вярнуўся ў Мінск, прыступіў да работы над карцінай.

— Гэта мой абавязак перад памяццю аб загінуўшых, — гаворыць Вярсоцкі. Я быў у ліку першых савецкіх людзей, якія ўвайшлі ў Варшаву раніцай 17 студзеня 1945 года.

Вядома, што на тэрыторыі

Савецкага Саюза фарміравалася Польская Армія.

І беларус, старшы лейтэнант Вярсоцкі стаў камандзірам мінамётнай роты ў адной з дывізіяў 1-й Польскай Арміі.

Першы бой рота прыняла восенню 1944 года. А ў хуткім часе Вярсоцкі быў прызначаны камандзірам 6-га асобнага стралковага батальёна, які адзін з першых вызваляў Варшаву.

Але ці думаў Вярсоцкі, што напіша карціну пра дзень вызвалення Варшавы? Не, думкі Вярсоцкага былі заняты іншым. Наперад было ісці далей. З боем прабівацца да граніцы Германіі. Але бланкот і аловак былі заўсёды з ім. І калі выпадала вольная хвіліна (а іх было так мала), ён маляваў салдат свайго батальёна. Засталіся ў бланкоце і накіды, зробленыя з Ежы Пшыбылоўскага. У батальён да Вярсоцкага яго накіравалі памочнікам камандзіра узвода, потым сам стаў камандзіраў узводам, ротай...

У хуткім часе Пшыбылоўскаму давялося прывесці батальён. У Вярсоцкага пасля ранення пачалася гангрэна ног і на гэты раз яго паклалі ў шпіталь надоўга.

У шпіталі ён шмат маляваў. Дантары і сёстры, салдаты ў адзін голас раілі:

— Вучыцца вам трэба!

І Вярсоцкі рыхтаваўся ў мастацкае вучылішча, але напраслі яго яшчэ раз дапамагчы польскім таварышам, тым

больш, што мову ён цяпер ведаў, як сваю родную.

А праз два гады капітан Вярсоцкі ад'язджаў на радзіму ўжо з жонкай Аліцыяй, якая была родам з Седліцы (недалёка ад Варшавы). Але Савецкі Саюз стаў для яе другой радзімай, а Мінск — родным горадам. Тут нарадзілася ў іх двое дзяцей. Ужо 25 гадоў працуе яна ў Мінскім універсітэце, ударнік камуністычнай працы.

У Мінску Вярсоцкі пайшоў вучыцца. Пасля мастацкага вучылішча скончыў мастацкі інстытут. Шмат працуе, удзельнічае ў выстаўках. Вядомасць атрымала серыя яго работ, звязаная з месцамі знаходжання У. І. Леніна за мяжой. Рабіў накіды для гэтай серыі Віктар Іванавіч у Англіі, Францыі, Швейцарыі і Чэхаславацыі. Апошнія працы будуць прысвечаны знаходжанню Ільіча ў Польшчы.

Што датычыцца ваеннай тэмы, то яна будзе працягацца. Сабралася ўжо шмат здымак, замалёвак... Але ж пра тое, што яшчэ не зроблена, мастакі гаворыць не любячы. З годдзямі Віктар Іванавіч адзначаў, што дзеці пайшлі яго шляхам: дачка стала мастачкай, а сын вучыцца ў мастацкім інстытуце.

А ў самым канцы нашай размовы Віктар Іванавіч паказаў кніжку Ежы Пшыбылоўскага «Валерыя дзеляні 1-й Польскай Арміі ў II сусветнай вайне».

— Вось тут, — паказаў Вярсоцкі, — гаворыцца пра наш батальён...

Н. ЕРМАЛЮК.

важкіх памяткаў (шаніто). Энцыклапедыя называе трыны, якія выступалі ў Мінску пасля рэвалюцыі. Адзначаецца, што цяперашні будынік цырка на 1864 месцы — велічны змах, які мае выдатнае тэхнічнае абсталяванне для любых артыстычных п'есаў — на вядзінных феерыяў ўключэння.

Цікава, што цяпер у сталіцы Беларусі ідзе новая праграма «Да зорак», стваральнікам якой з'яўляецца вядомы артыст Меццлаў Запашны. Слова «Запашны» знаёмае тысячам аматараў. Гэта — слаўная цыркавая дынастыя. Не адно пакаленне Запашных з дзіцячых гадоў выступала на арэне ў жанрах акрабаты, гімнастыкі, конна-спартыўных п'есаў, дрэсіроўкі. Каб даведацца падрабязней пра творчасць цыркавой сям'і, зноў жа варта разгарнуць выданне, аб якім выдзела гаворка. А разгарнуўшы, чытач, мабыць, захоча спыніцца і на артыкулах пра І. Вугрымаву і М. Руміцава (Карандаш), пра Ю. Нікуліна і Б. Эдэра. Зоркі арэны так часта радуецца нас у Мінску!

Вось такое гэта выданне — не толькі схваляны звестак аб тэорыі і практыцы цырка, а і спадарожныя сённяшняга глядача.

В. ШЫПЦА.

БЕЗ ГРЫМА І Ў ГРЫМЕ

Сталыя наведвальнікі тэатра ў Гродна добра ведаюць старыню калгаса Каравая з вядомай п'есы «Таблетку пад язык» А. Макаёнка. Калі на сцэне ідзе драма «Дні Турбіных» М. Булгакава, глядачы захапляюцца тэмпераментным і патрабавальным да сябе і да іншых Мышляеўскім. Зага з хваляваннем сочыць за іўжыкам і лёсам старшынні міліцы Кавалева («Самы апошні дзень» Б. Васільева)... У галерэі сцэнічных вобразаў, створаных заслужаным артыстам РСФСР Аляксандрам Ляонавым, гэтыя персанажы вылучаюцца мастацкай завершанасцю, псіхала-

гічнай глыбінёй і дакладна акрэсленай знешняй лініяй паводзін. Мастак ён на-партыйнаму гарачы, адданы рэалістычнаму метаду раскрыцця ідэіна-эстэтычнага зместу драматургіі, яму даравае праўду жыцця і праўду мастацтва. Пра гэта і гаварылі ўдзельнікі вечара, на якім грамадскасць горада і вобласці віншавала А. Ляонава з нагоды 50-годдзя з дня нараджэння. Пасля размовы аб творчай працы юбіляра яго калегі і ён сам загрыміравалі і паказалі ўдзельнікам вечара сцэны са спектакляў бласкага рэпертуару.

Ул. ДЗЕМІН.

На здымках — джыгіты Асеці («Алі-Бен») у праграме «Да зорак».

Фота Ул. КРУКА.

